

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Михайла Драгоманова
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Пояснювальна записка
До кваліфікаційної роботи магістра
на тему

**ЦИКЛ КОМПОЗИЦІЙ ЗА МОТИВАМИ ТВОРУ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ "ЛІСОВА ПІСНЯ". ФОРМУВАННЯ У
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УМІНЬ
СТВОРЕННЯ ІЛЮСТРАТИВНИХ ЦИКЛІВ**

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей результатів і
текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело*

Виконала: Плісак Ксенія Олександрівна
студентка 2 курсу, групи 2 МГОМ
спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація.

Керівник: Кравченко Н.І., канд. мистец.,
доцент, доцент кафедри образотворчого
мистецтва

Рецензент: Руденко А. А, доктор
педагогічних наук, професор кафедри
дизайну Інституту комп'ютерно-
інформаційних технологій та дизайну
Міжрегіональної академії управління
персоналом

КИЇВ 2023

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Факультет педагогічний

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо - кваліфікаційний рівень магістр

Напрямок підготовки **02 Культура і мистецтва**

Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Олександр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

професор Шевнюк О.Л.

« 26 » *лютого* 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ СТУДЕНТА

Плісак Ксенія Олександрівна

1. Тема роботи (проєкту) «Цикл композицій за мотивами твору Лесі Українки «Лісова пісня». Формування у студентів закладів вищої освіти умінь створення ілюстративних циклів», керівник роботи (проєкту) Кравченко Н.І., український мистецтвознавець, кандидат наук, викладач Українського державного Університету ім. М.П. Драгоманова затверджені наказом від « 26 » *лютого* 2023 року № 4 .
2. Строк подання студентом роботи (проєкту) 30 лютого 2023 року .
3. Вихідні данні до роботи (проєкту) виконано нову авторську розробку-цикл композицій до літературного твору Лесі Українки «Лісова пісня». Композиція складається з трьох ілюстрацій, що передають ключові

моменти твору. Робота виконана у техніці цифрового живопису, у комп'ютерній програмі Medi bang paint , кожна ілюстрація надрукована на полотні розміром 50 см/ 50см . Розроблено ефективну стратегію навчання методам створення ілюстративних циклів студентів вищих навчальних закладів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань які потрібно розробити):
 - 4.1. Дослідити історичні умови розвитку книжкової ілюстрації;
 - 4.2. Вивчити особливості ілюстрації, розкрити її виразні засоби, прийоми, графічні техніки в ілюстрації, традиції та новітні технології в книжковій графіці;
 - 4.3. Проаналізувати різноманітні прийоми стилізації, що використовуються художниками;
 - 4.4. Розробити ефективну стратегію навчання методам створення ілюстративних циклів студентів вищих навчальних закладів;
 - 4.5. Творча робота над циклом композицій за мотивами твору лесі Українки «Лісова пісня»
 - 4.6. Визначити цілі, завдання та зміст занять з книжкової графіки;
5. Перелік графічного матеріалу: 3 ілюстрації. Формат кожного зображення 50см/50см. Матеріали використані для створення творчої роботи : графічний монітор XP-PEN, комп'ютерна програма Medi bang paint .

6. Консультація розділів роботи проекту

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	Вересень 2022 р.	<i>викон.</i>
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломної роботи	Жовтень-листопад 2022р.	<i>викон.</i>
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	Грудень 2022р.	<i>викон.</i>
4.	Творча робота над дипломним проектом	Січень-жовтень 2023р.	<i>викон.</i>
5.	Формування і затвердження теоретичних висновків дипломного проекту	Листопад 2023р.	<i>виконано</i>
6	Попередній захист диплому	Листопад 2023р.	<i>виконано</i>

7. Дата видачі завдання 26 жовтня 2022 р.

Студент Плісак К.О.

Керівник роботи (проекту) Кравченко Н. І. кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва Українського Державного Університету ім. М. П. Драгоманова.

Примітки:

1. ФОРМУ ПРИЗНАЧЕНО ДЛЯ ВИДАЧІ ЗАВДАННЯ СТУДЕНТУ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ (ПРОЕКТУ) І КОНТРОЛЮ ЗА ХОДОМ РОБОТИ З БОКУ КАФЕДРИ І ДИРЕКТОРА УНІВЕРСИТЕТУ (ДЕКАНАТ ФАКУЛЬТЕТУ).
2. РОЗРОБЛЯЄТЬСЯ КЕРІВНИКОМ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ ПРОЕКТУ, ВИДАЄТЬСЯ КАФЕДРОЮ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ КОМІСІЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Плісак Ксенія Олександрівна

(прізвище та ініціали)

до захисту кваліфікаційної роботи (проекту)

за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**

спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

на тему: «ЦИКЛ КОМПОЗИЦІЙ ЗА МОТИВАМИ ТВОРУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
«ЛІСОВА ПІСНЯ». ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ УМІНЬ СТВОРЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ»

Кваліфікаційна робота і рецензія подаються.

Декан Факультету

проф. Тарас ОЛЕФІРЕНКО

(підпис)

Довідка про успішність

Плісак Ксенії Олександрівни

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на педагогічному факультеті з 2022 року до 2023 року
повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки, спеціальністю з
таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 42.1%, добре 57.9%, задовільно 0%;

шкалою ECTS: A 57,9%; B 26,3%; C 15,8%; D 0%; E 0%.

Секретар факультету

(підпис)

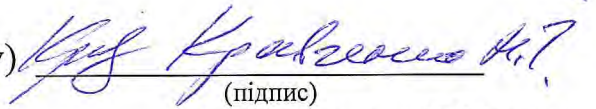

(прізвище та ініціали)

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Студент (ка)

Плісак Ксенія Олександрівна працювала
із перуменом календарного крану,
що надімовано в проекті № 6 від
24.11.2023р.
Втіле із заміткою робота вважається
в повному обсязі

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

23 листопада 2023 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проект)

Кваліфікаційну роботу розглянуто.

Студент Плісак Ксенія Олександрівна
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в комісії підсумкової атестації.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).
2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Тімак Кесмі" Олександрівна

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Оброблення металів, деформативне металургія і реставрація

ОКР малібр

Тема дипломної роботи

Цілі композиції за мотивами твору Лесі Українки «Лісова пісня». Формування у студентів знань вищої освіти художніх умінь створення ілюстративного циклу

Матеріали цифрова графіка, друк на полотні

1. Актуальність теми Тема творів Лесі Українки в ілюстрації та композиціях за мотивами класичних літературних творів залишається актуальною у наш час. Особливо у зв'язку із зростанням національної самодіяльності в час воєнного протистояння нашостанній навані.

2. Позитивні якості роботи

Творча робота складається із трьох, об'єднаних композиційно, аркушів. Додатково цитуються частини демотиву головних героїв твору «Лісова пісня» Л. Українки. Студентка продемонструвала володіння навичками комп'ютерної графіки, підготувала композиції до друку. У теоретичній частині висвітлено аспекти ілюстрації, графіки, її історії розвитку, а також виведеностей літературного графіки.

3. Практична цінність висновків і рекомендацій

Результати дослідження можуть бути використані при читанні лекцій, присвячених історії книжкової графіки. Методичні рекомендації будуть корисними в педагогічній діяльності

4. Наявність недоліків

У творчому процесі слід додати відповідним
зеленого кольору для уріноманентності
колірної гами в м'якому архаїчній
композиції".

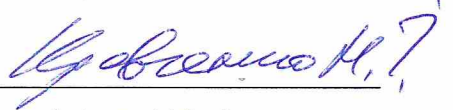
4. Загальна оцінка роботи

Дипломний проект відповідає вимогам цього
кваліфікаційної роботи освітнього рівня другого
(магістерського). Заслужує позитивної оцінки,
а її авторка присвоєння ступеня маістра.

Науковий керівник

Кравченко Н.Т. кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри образотворчого
мистецтва ЧДУ ім. Михайла Драгоманова

(підпис)

(прізвище, ініціали)

«5» грудня 2023 р.

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти УДУ «Національного педагогічного університету імені
Драгоманова»

Плісак Ксенія Олександрівна

на тему:

«ЦИКЛ КОМПОЗИЦІЙ ЗА МОТИВАМИ ТВОРУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ». ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УМІНЬ СТВОРЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ»

1. Висновок про ступінь відповідності.

Випускна кваліфікаційна магістерська робота виконана у відповідності до вимог, самостійно та в повному обсязі. Зміст роботи, який відповідає назві теми та встановленим у вступі завданням, засвідчує завершеність дослідження. На всі визначенні у вступі завдання автор, по тексту роботи, дає розгорнуті відповіді. Цільова установка, яка була сформульована в завданні, автором роботи повністю досягнута. При проведенні дослідження автор показав: достатньо високий рівень підготовки визначаючи: історію, традиції, техніки виконання книжкової графіки; методику навчання книжковій графіці в мистецьких навчальних закладах. Простежується вміння автора в аналізі профільних літературних джерел та застосовуванні отриманих знань при написанні роботи.

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості).

Робота акуратно оформлена, написана грамотною мовою, добре читається і сприймається. Висновки автора, зроблені по ходу розгляду проблем, аргументовані, переконливі. Автор добре знає цикл композицій за мотивами твору лесі Українки «Лісова пісня», вміє формулювати наукові і практичні завдання на основі цього і знаходити адекватні засоби їх вирішення.

Проведене дослідження є самостійною науковою працею, яке містить отримані автором особисто результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання щодо наукового пошуку шляхів формування у студентів закладів вищої освіти умінь створення ілюстрацій. Викладені в роботі погляди автора є достатньо обґрунтовані, зроблені висновки та визначені поняття мають відповідний ступінь наукової новизни.

Робота має обґрунтування низки нових теоретичних положень, а також рекомендацій практичного характеру, пов'язаних із формуванням у студентів закладів вищої освіти умінь створення ілюстрацій. Основні положення та висновки роботи можуть бути застосовані для подальших науково-дослідних розробок в аналізованій сфері.

3. Перелік основних недоліків роботи.

Прорахунків та недоліків, які б суттєво вплинули на її якість, рецензована робота не містить, що безумовно свідчить про серйозне відношення автора до свого наукового твору.

4. Загальна оцінка роботи.

Автор під час написання випускної кваліфікаційної магістерської роботи проявив глибокі знання предмету, вміння застосовувати набуті під час навчання знання для аналізу наявного практичного матеріалу і цілком заслуговує на оцінку «відмінно».

5. Висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації.

Здійснивши аналіз роботи, зазначу, що вона є самостійною і завершеною працею, відповідає своєму рівню та вимогам, які ставляться до такого виду робіт. Робота може бути представлено до захисту, а її автор заслуговує присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор кафедри дизайну Інституту комп'ютерно-інформаційних технологій та дизайну Мікререгіональної академії управління персоналом
(Місце роботи та посада керівника)

Руденко Алла Андріївна
(підпис, П.І.Б. рецензента)

04.12.2023 р.

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки магістерської роботи

Комісією з академічної етики педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова здійснено перевірку магістерської роботи на тему: **ЦИКЛ КОМПОЗИЦІЙ ЗА МОТИВАМИ ТВОРУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ». ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ХУДОЖНІХ УМІНЬ СТВОРЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙНОГО ЦИКЛУ**

студентки (та) 2 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація **Плісак Ксенії Олександрівни** щодо дотримання норм академічної етики.

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією не виявлено академічного плагіату. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) *Комісією частково виявлені текстові запозичення – 12%, а саме поодинокі порушення процедури оформлення цитування інформаційних джерел кваліфікаційної роботи, що свідчить про недостатній рівень володіння вимогами до науковою тексту. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії з урахуванням зазначеного зауваження.*

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана магістерська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Дата 06.12.2023р.

Матвієнко О.В.

Шулигіна Р.А.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1015971817

Дата перевірки:
05.12.2023 12:28:06 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
05.12.2023 15:21:36 EET

ID користувача:
95448

Назва документа: Плісак

Кількість сторінок: 42 Кількість слів: 8837 Кількість символів: 67826 Розмір файлу: 86.62 KB ID файлу: 1015651022

12% Схожість

Найбільша схожість: 3.49% з Інтернет-джерелом (<https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/131/%D0%94>)

10.1% Джерела з Інтернету

326

Сторінка 44

3.26% Джерела з Бібліотеки

169

Сторінка 46

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

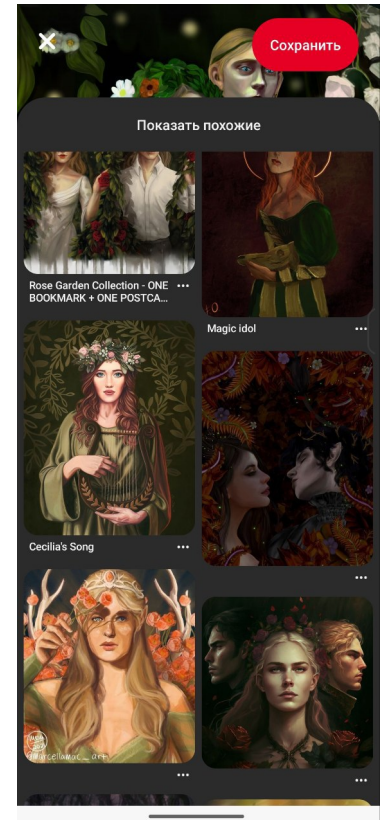
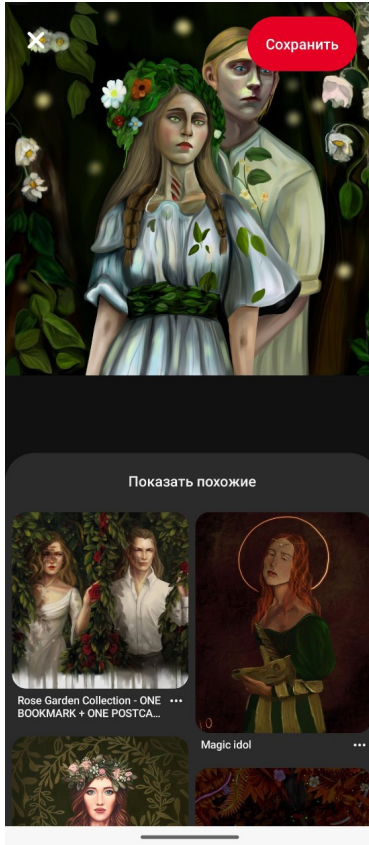
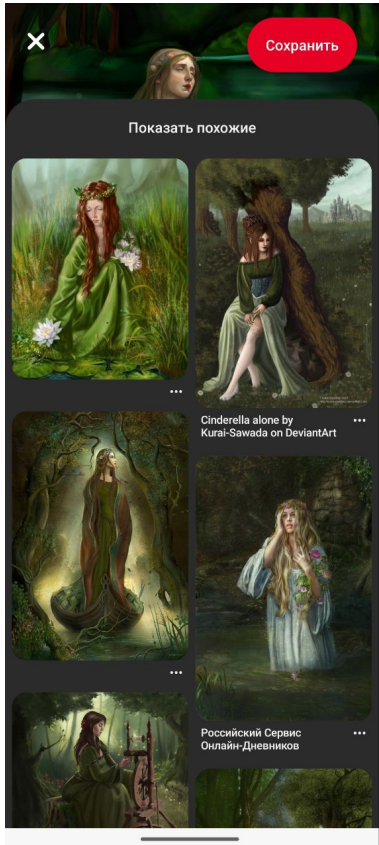
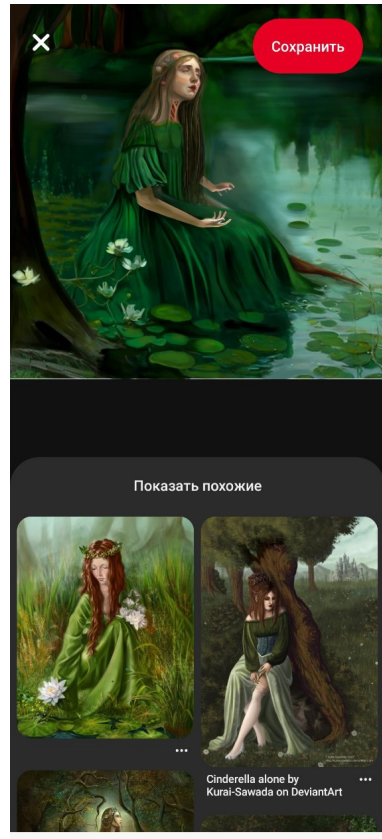
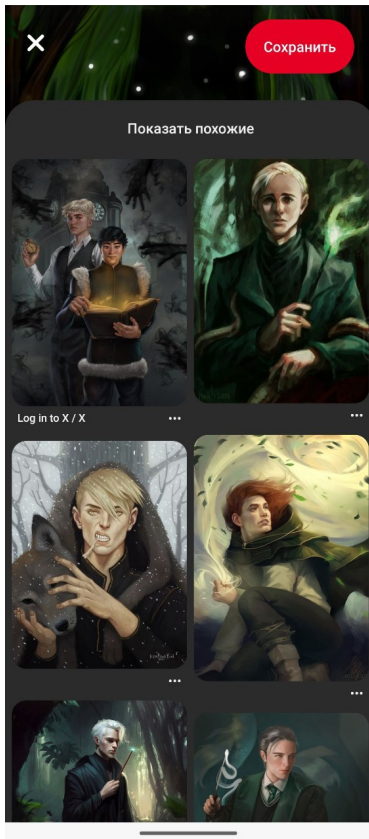
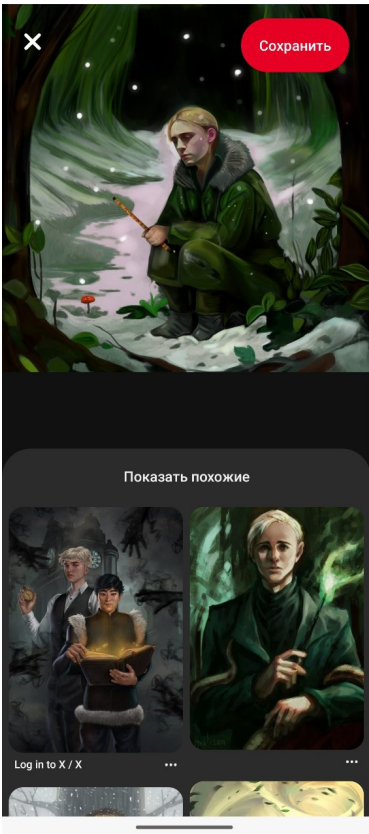
Немає вилучених джерел

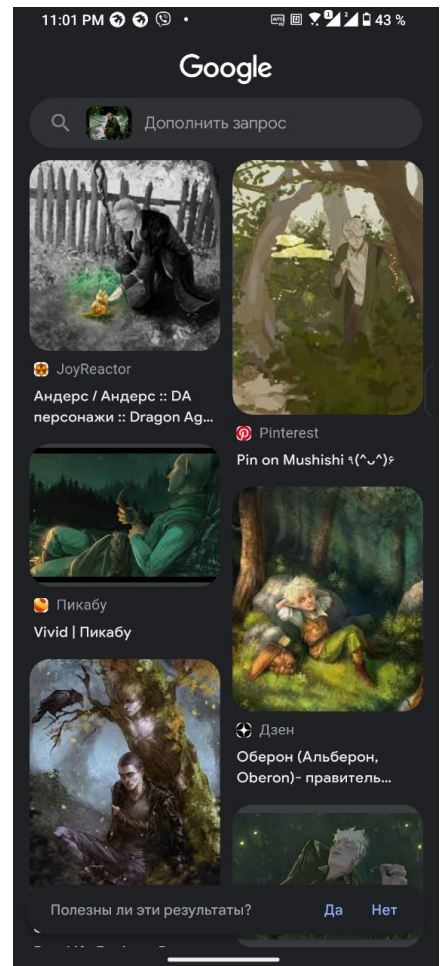
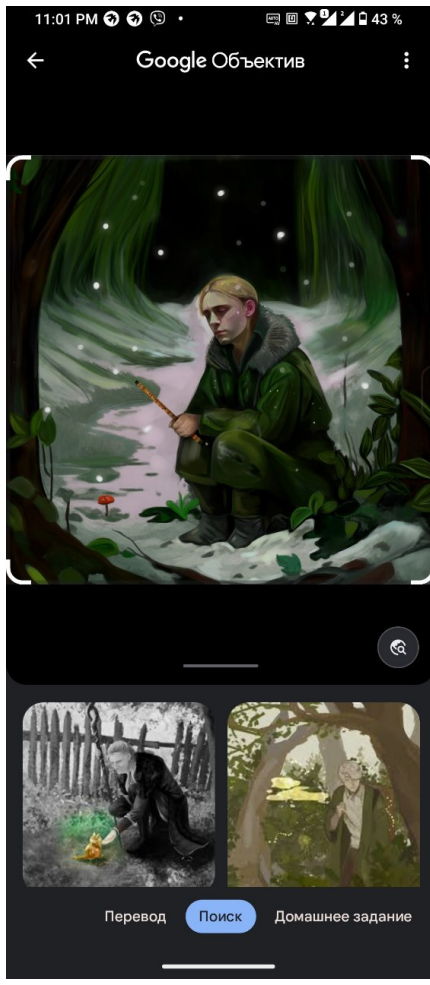
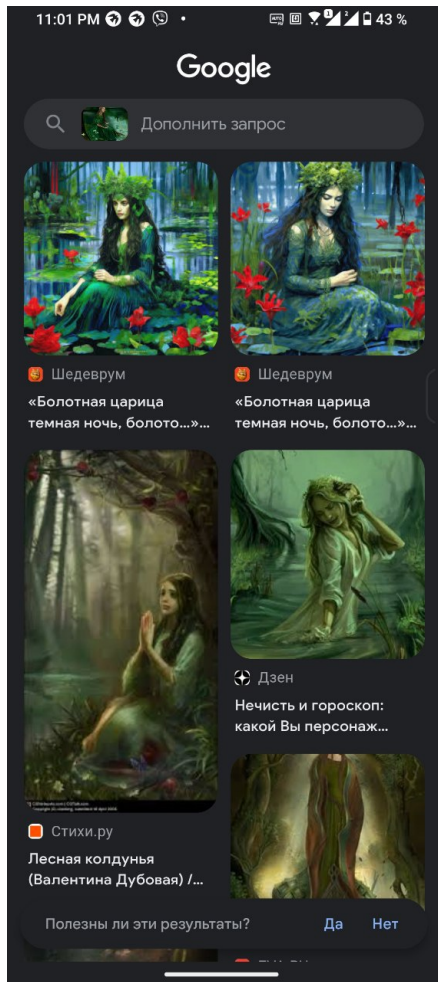
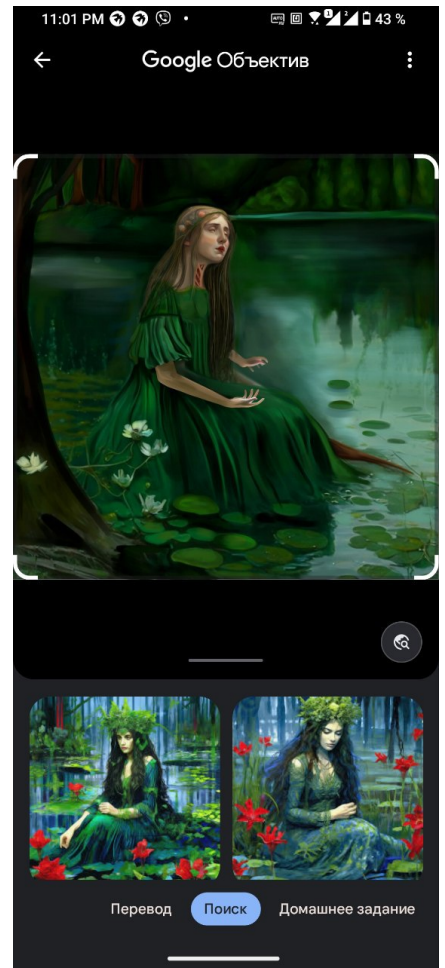
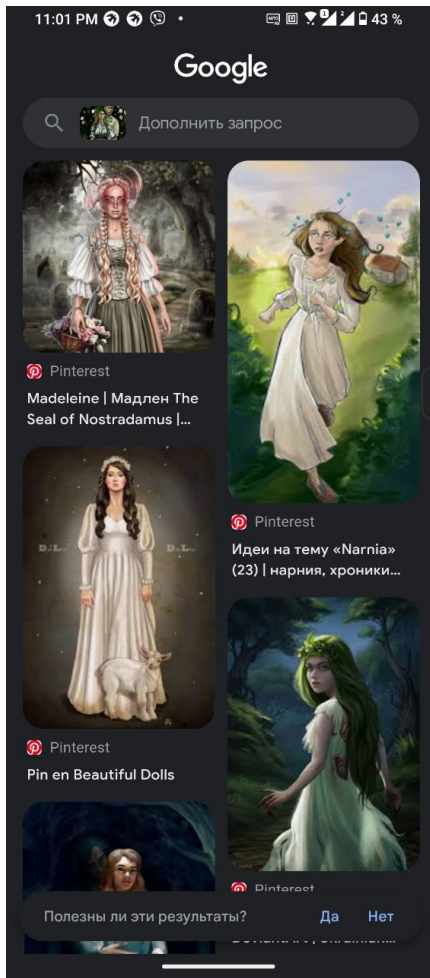
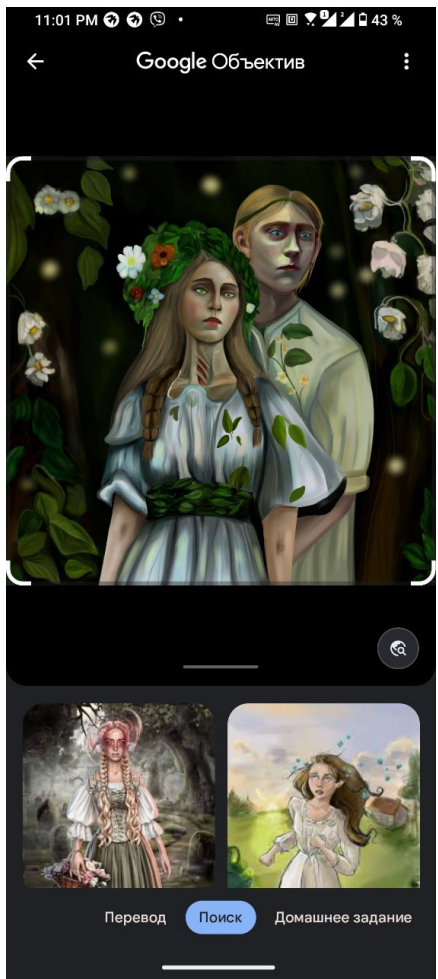
Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

8

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КНИЖКОВА ГРАФІКА, ІСТОРІЯ, ТРАДИЦІЇ, ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ	5
1.1 Історія оформлення книги	5
1.2 Графічні техніки в ілюстрації, традиції та новітні технології в книжковій графіці.....	10
1.3 Творча робота над циклом композицій за мотивами твору лесеї України «Лісова пісня».....	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ КНИЖКОВІЙ ГРАФІЦІ В МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	29
2.1 Цілі, завдання та зміст занять з книжкової графіки	29
2.2 Методика навчання книжковій графіці у спеціальних навчальних закладах та закладах вищої освіти.....	33
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	39
ДОДАТКИ	41

ВСТУП

Актуальність теми. Поліграфічний дизайн став важливою темою досліджень завдяки зростаючому інтересу до книг останніми роками. Щороку збільшується обсяг книг, що ставить перед нами завдання розробки унікального, авторського графічного оформлення. Це оформлення має виділяти книгу серед конкурентів. Поліграфічний дизайнер змушений постійно адаптуватися під нові тенденції, застосовувати нові методи та вирішувати нові проектні завдання.

Дизайн книги – це не лише зовнішній вигляд обкладинки, а й художнє оформлення внутрішніх елементів. Він створює унікальний вигляд видання, який має бути досить оригінальним, щоб виділитися на тлі інших аналогічних видань. Незважаючи на зростаючий інтерес до цієї теми, на сьогоднішній день існує недостатньо хороших професійних прикладів книжкової продукції. Більшість із них не відповідає сучасним вимогам дизайну та оформлення книг.

Поточна проблема полягає в тому, що при інтересі суспільства до художньої літератури відсутній цілісний і концептуальний підхід до графічного оформлення книг. Саме це робить цю тему актуальною для досліджень.

Мета дослідження – Дослідити жанр ілюстрації. Проаналізувати та доповнити методи навчання; Методика створення ілюстрацій для студентів вищих навчальних закладів; Розробка авторського ілюстративного циклу композицій до драми-феєрії у трьох діях, написаної Лесею Українкою, «Лісова пісня».

Завдання:

- Дослідити історичні умови розвитку книжкової ілюстрації;

- Вивчити особливості ілюстрації, розкрити її виразні засоби, прийоми, графічні техніки в ілюстрації, традиції та новітні технології в книжковій графіці.
- проаналізувати різноманітні прийоми стилізації, що використовуються художниками ;
- розробити ефективну стратегію навчання методам створення ілюстративних циклів студентів вищих навчальних закладів;
- Творча робота над циклом композицій за мотивами твору лесе Українки «Лісова пісня» ;
- Визначити цілі, завдання та зміст занять з книжкової графіки;

Об'єктом дослідження: методика навчання студентів закладів вищої освіти створенню ілюстративних циклів.

Предмет дослідження: техніки створення класичних та цифрових ілюстрацій; способи використання інструментів і матеріалів для створення класичних ілюстрацій; програмне та апаратне забезпечення для створення цифрових ілюстрацій; методика створення ілюстрацій, що забезпечують навчальний процес.

Наукова новизна: навчальна дисципліна відноситься до групи вибіркової, спрямована на підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності в умовах сучасного розвитку друкованих та електронних видань. Розвиток знань, отриманих у цій дисципліні, продовжується в рамках таких предметів, як "Основи композиції та дизайну", "Видавнича справа та технічне редагування" та інші.

Студенти, завершуючи цю дисципліну, отримують компетентності, які дозволяють їм застосовувати ілюстрації для різних видів видань. Особлива увага приділяється використанню інструментів та матеріалів для створення якісних ілюстрацій. Отримані знання можуть бути успішно використані під

час підготовки курсових, кваліфікаційних та дипломних робіт, а також при розв'язанні практичних завдань.

Практичне значення роботи: Проаналізувати історію, традиції, техніки виконання книжкової графіки. Розробити методи навчання студентів закладів вищої освіти створенню ілюстративних циклів.

Практична значущість наукового дослідження полягає в тому, що воно допоможе виявити ефективні методи та підходи до викладання та навчання навичок створення ілюстрацій. Результати дослідження можуть бути використані в навчальних програмах для покращення якості навчання студентів-художників або дизайнерів. Крім того вони можуть служити основою для розробки методичних матеріалів та рекомендацій для викладачів та студентів, сприяючи підвищенню рівня навичок та творчого потенціалу молодих спеціалістів.

Апробація дослідження здійснена в науковій публікації **«ІЛЮСТРАЦІЯ ЯК ВІЗУАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ»**, яку було опубліковано на офіційному веб-сайті Міжнародного електронного наукового журналу "Наука Онлайн" за наступним посиланням: <https://nauka-online.com/publications/art-history/2023/5/01-19/>

РОЗДІЛ 1. КНИЖКОВА ГРАФІКА, ІСТОРІЯ, ТРАДИЦІЇ, ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ

1.1 Історія оформлення книги

Поняття «книгодрукування» зародилося у Європі наприкінці XIV – на початку XV століття. Процес здійснювався методом притискання паперу до дошки, де гравірувався текст чи ілюстрації. Для перенесення малюнку використовувалися дошки, покриті чорною фарбою, тому ілюстрації були такими ж чорними, як текст. У цей період відзначається перше використання ксилографії для графічних відбитків у Європі.

Поява дешевого папера замість дорогого пергаменту в XIV столітті, використання ксилографії у 1400х роках, а згодом і поява друкарства у 1450 році - етапи демократизації та популяризації культури та мистецтва. Спочатку фокус був сконцентрований переважно на релігійній темі: ксилографічним методом друкували ікони та різноманітні священні зображення. Проте незабаром фокус розширився і стали актуальними світські інтереси, зокрема на друк гральних карт. У період селянських рухів, агітаційна графіка набула великої популярності, на друк виходили лубочні зображення, ілюстровані брошури, сатиричні листки.

Епоха також характеризувалася тим, що гравюри стали товаром, який активно продавався на ринку (наприклад, дружина Дюрера продавала гравюри свого чоловіка на ярмарках). Це дозволяє припустити, що "винахід ксилографії не слід асоціювати з певним художником - воно повільно формувалося в ремісничому середовищі".

Книжкова мініатюра стала широко поширеною в Західній Європі ще в романському мистецтві, досягнувши піку свого розвитку наприкінці XIV і в XV століттях, особливо у Франції (наприклад, мініатюри Поля Лімбурга до

"Годинника герцога Беррійського", що зображають різні місяці року - Мініатюри невідомого майстра до рукописи "Серце, охоплене любов'ю" та інші) та в Нідерландах (мініатюри Ван Ейка та інших художників).

У XV століття в Німеччині Йоганн Гутенберг розробив революційний метод друку. Він виготовив металеві рухливі літери, які використовувалися для складання слів та рядків. Перша книга, надрукована рухомими літерами і збагачена ксилографічними ілюстраціями, з'явилася в 1461 в Бамберзі, в друкарні Пфістера, під назвою "Edelstein" - Дорогоцінний камінь. В Італії в епоху Відродження ксилографія не набула такого ж широкого розвитку, як у Німеччині. Проте, Венеція стала одним із найбільших центрів італійської ксилографії. Саме там була опублікована книга, яка вважається одним із найунікальніших творів друкованого мистецтва - "Витлумачення снів" ("Nurperotomachia Polifili") Франческо Колона, випущена 1499 року у венеціанського друкаря Альдо Мануціо.

Ця книга вражає своїм дивним та утопічним змістом, поєднуючи його з простотою та лаконічністю графічної мови: використанням великої кількості білих площин, простими контурними лініями, тонким поєднанням тексту з ілюстраціями та характером шрифту відповідно до формату книги. Незважаючи на зусилля вчених, ім'я художника, котрий створив ілюстрації, досі не встановлено.

Між 1470 та 1550 роками настав розквіт ксилографії та гармонійного з'єднання тексту з ілюстраціями. Гравюри на дереві, створені в цей час, найчастіше виконували на папері (рідко на пергаменті) за допомогою звичайної друкарської фарби. Їх робили як вручну, так і з використанням простих друкарських пресів. Однією із значних переваг гравюр на дереві було те, що з однієї дошки можна було отримати дуже велику кількість чітких відбитків – кілька тисяч.

У другій половині XV століття відбувся перехід від унікальних аркушів ксилографії до багатотиражної та ілюстративної ксилографії, представлена так званими "блоковими" або "колодковими" книгами (Blockbücher). Це були

серії картинок із короткими поясненнями, де текст та зображення вирізалися та друкувалися з однієї дерев'яної дошки. "Блокові" книги процвітали в 50-60-х роках XV століття і в основному мали релігійно-дидактичний характер, такі як *Biblia Pauperum*, "Мистецтво благочестивого вмирання", "Десять заповідей" та інші.

Над ілюстраціями для таких книг працювали деякі визначні художники Відродження та попередніх епох, хоча не всі їхні роботи знаходили відображення у друкованих виданнях. Наприклад, малюнки Сандро Боттічеллі до "Божественної комедії" Данте, роботи Ганса Гольбейна Молодшого до "Похвали дурості" Еразма Роттердамського та Миколи Пуссена до "Адоніса" Джона Маріно так і залишилися не виданими. Один із примітних зразків ілюстрації є фронтисписом до драми Яна Сікса "Медея", виконаний Рембрандтом технікою офорту в XIV столітті.

Більшість ілюстрованих книг XVI-XVII століть були пов'язані з художньої літературою, а художники, створили гравюри, який завжди розкривали зміст художніх творів. Вони швидше обмежувалися декоративною окрасою книг, використовуючи громіздку та вишукану символіку маньєризму та бароко.

У XVIII столітті настало нове відродження книжкової ілюстрації, тепер уже у поєднанні з різцевою гравюрою на металі, використовуючи нові методи. Книги цього часу характеризувалися широкими полями та легкими, прозорими віньєтками та кінцівками. Деякі з найвидатніших ілюстраторів XVIII століття, таких як Гравело з ілюстраціями до новел Боккаччо, Кошен, Ейзен з казками Лафонтен та інші, допомогли зробити XVIII століття "золотим століттям" французької книжкової графіки.

Ідеологія та естетика епохи Регентства (1715—1720) стимулювали інтерес до малих жанрів камерного мистецтва, творів, орієнтованих на інтимне та індивідуальне сприйняття у вузькому колі любителів, меценатів та знавців. У 1715 році друкарні та видавці Парижа об'єдналися та почали

видавати популярні романи з величезною кількістю гравюр, прикрас на титульній сторінці, фронтисписах, заставках та кінцівках.

З середини XVIII століття ілюстрації займали у книзі чільне місце, а текст грав роль доповнення та пояснення до гравюр, які визначали успіх видання. Галантна, розважальна та просвітницька тематика поступово витісняла традиційні релігійні сюжети. Ця тенденція, характерна для галантної доби, також вплинула на еволюцію художнього стилю книжкової графіки, зміщуючи акцент від помпезного, патетичного бароко до легкого, грайливого рококо.

Після французької революції та початку епохи Просвітництва читацька аудиторія значно розширилася, виникли тенденції сентименталізму. Кількість бібліофілів та бібліотек стрімко зростала. Ілюстрації виконували як мініатюр у техніці офорту, відповідної характеру мініатюри. Типова для книжкової графіки Німеччини обрізна гравюра на дереві у Франції не набула такого розвитку.

На стику XVIII-XIX століть з'явилася літографія, в епоху технічного та промислового прогресу, коли вона стала ключовим засобом втілення ідей. Цей винахід, заснований на друку з літографського каменю, не тільки зробив друк книг доступнішим, але й дав можливість передавати зображення з живим характером. XIX століття стало справжнім "золотим століттям" мистецтва ілюстрації, значно розширивши можливості книжкової графіки та наповнивши її силою виразності та ідейності. Винаходи, такі як торцева гравюра Томаса Б'юїка в Англії та літографія Алоїза Зенефельдера в Німеччині, надали художникам-ілюстраторам різноманітні інструменти художнього друку, сприяючи наданню високого естетичного рівня навіть найдоступнішим та наймасовішим виданням.

У XIX столітті французька ілюстрація переживала свій розквіт. Внесок у це внесли великі художники, такі як Ежен Делакруа, перший, хто використав нову літографську техніку для своїх емоційних ілюстрацій до "Фауста" Гете; Огюст Дом'є, який працював над ілюстраціями до "Батька

Горіо" Оноре де Бальзака та інших творів, що відображали паризьке життя; Едуард Мане, який створив вражаючі літографії до "Ворона" Едгара По, та Едгар Дега, чії малюнки до "Дому Тельє" Гі де Мопассана жорстоко розкривали нелюдність буржуазного суспільства. Проте більшість ілюстрацій у книгах створювали професійні графіки.

Револуційною подією в оформленні масової літератури став випуск книги "Жиль Блаза" Анрі Роберта Лесажа в Парижі 1835 року. Вона включала понад п'ятсот малюнків Жана Жигу, відтворених методом торцевої дерев'яної гравюри Бірустом та іншими. Потім пішли роботи, такі як ілюстрації до творів Мольєра Тома Жоанно (1836) і "Поля і Віргінії" Бернардена де Сен-П'єра (1838), для яких Кюрмер, видавець книг, залучив безліч художників і граверів. Ці книги розпочали епоху процвітання французької книжкової ілюстрації, яка тривала до 50-х років XIX століття.

Саме в цей час вийшла 8-томна серія нарисів про життя у Франції та провінції під назвою "Французи, зображені ними самими". Тексти їй надали Оноре де Бальзак, Теодор Готье та інші автори, а ілюстрації створили Поль Гаварні, Огюст Дом'є, Жан Трав'єс та інші видатні художники.

У цей же час Гюстав Доре випустив свої найкращі серії ілюстрацій, включаючи "Бешкетні оповідання" Бальзака, "Гаргантюа і Пантагрюеля" Рабле та "Пригоди Мюнхгаузена" Распе. У подальших роботах, виконаних сучасними граверами, включаючи Паннемакера, для видавництва Другої Імперії, Дорі попрямував до більш салонної естетики, особливо в ілюстраціях до "Втраченого раю" Джона Мільтона, "Поєму про старого моряка" Семюеля Колріджа та до Біблії.

Серед майстрів ілюстрації цього періоду також були Сезар Нантей та Жан-Ігнас Гранвіль. Ніколи раніше літературні образи, включаючи персонажів Байрона і Шекспіра, не отримували такої уваги мистецтво живопису та графіки, як у романтичну епоху у Франції.

На початку XX століття бібліотечні полки заповнилися різноманітними шедеврами книжкового мистецтва. Цей період ознаменувався значним

зміною історія мистецтва книжкової графіки завдяки технологічним і промисловим досягненням новітньої Європи. У цей період також відбулося злиття з новим, революційним та народним змістом. Книжкові ілюстрації початку ХХ століття варіювалися за техніками (переважали ксилографія та офорт), тематикою та стилями. Тут зустрічалися символічні знаки, орнаментальні візерунки, фігурні композиції та пейзажі, а також ілюстрації, що являють собою філософські чи фантастичні бачення, а часом — меланхолійні настрої.

1.2 Графічні техніки в ілюстрації, традиції та новітні технології в книжковій графіці

Ксилографія — це старовинна техніка малювання, яка використовують для того, щоб отримати текстурне зображення на дереві. У середніх віках дана техніка зазвичай застосовувалась при оформленні книжок з довговічними обкладинками. Також гравюри по дереву застосовувались для відбиття зображення на папері. (Рисунок 1.1-1.2)

Техніка офорт — це метод створення гравюри на металі, за допомогою якого малюнок передається з металевієї пластини на багато паперових аркушів. Під час виготовлення офортної гравюри пройти такі етапи: спочатку сталеву або мідну пластину належить покрити воском, що є стійким до кислот, потім з застиглого воску вирізати малюнок. Отриману пластину з малюнком необхідно опустити у кислоту, у якій на відкритих ділянках відбувається хімічна реакція. Коли віск видаляється, на пластину залишається рельєфний малюнок. На всю поверхню пластини наноситься фарба, а після цього вона стирається її з поверхні, а у вибитих ділянках пластини залишаються кольори. (Рисунок 1.3).

Скетч - це створений олівцем рисунок, який використовують потім як ескіз або нарис для подальшого створення ілюстрації. Монохромний чи кольоровий скетч іноді виглядає майже як вже завершена ілюстрація. (Рисунок 1.4).

Рисунок вугіллям, у якому використовується фюзен - це малюнок, створений з використанням зручних вугільних паличок. Деревне вугілля залишає досить грубий слід з м'яким і темним кольором, Таким чином створюються ілюстрації різної складності з різноманітними тіннями й текстурами. Цей метод дозволяє створити малюнок з тривимірним тонуванням(Рисунок 1.5-1.6).

Літографія - це така техніка друку, де текст або малюнок перебивається на папір з вапнякової поверхні з використанням фарбуючих матеріалів. Перевагою літографії можна вважати можливість швидкого виготовлення великої кількості копій ілюстрацій. Завдяки новим технологіям, як, наприклад, офсетний друк, вироблені ілюстрації мають більш чіткий контур і набагато яскравіший колір, якщо порівнювати з літографіями, де малюнок більш блідий, а контури часто бувають розмитими.

Акварель є водорозчинною фарбою, і вона використовується для створення тонких і прозорих шарів кольору на папері чи іншому полотні. Ця техніка надає малюнкам легкості, прозорості і вишуканості. Індивідуальні шари кольору можуть зливатися один з одним, що створює градієнти та різні ефекти. Часто акварель використовується для створення м'яких, ніжних ілюстрацій, особливо в літературі для дітей та книгах для жінок(Рисунок 1.8).

Малюнок гуашшю - це метод, який використовує гуаш для створення ілюстрацій із темнішими тонами та виразними мазками. Часто ця техніка застосовується для створення ілюстрацій для журналів, плакатів, коміксів та анімації(Рисунок 1.9).

Малюнок акрилом – це техніка, яка використовує акрилові фарби для створення насичених і грубих мазків. Особливість полягає в тому, що акрил можна наносити на різноманітні поверхні. Цей матеріал дозволяє створювати ілюстрації з текстурою та дрібним рельєфом. Сучасні акрилові фарби можуть включати флуоресцентні та металеві складові, надаючи ілюстраціям незвичайний вигляд. (Малюнок 1.10).

Колаж - це метод, який включає в себе склеювання різних графічних елементів, щоб створити єдину композицію. Елементи можуть мати різні розміри і можуть навіть мати об'єм і 3D-ефект. Ця техніка широко використовується для створення ілюстрацій на листівках, в рекламних та художніх проектах (Рисунок 1.11).

Малюнок чорнилом - відомий метод, який дозволяє створити складні малюнки з тінями, об'ємами і різними текстурами, використовуючи лише один колір. Такі ілюстрації мають виражений контраст, схожий на той, що властивий ксилографії. За допомогою чорнил можна створювати тонкі або товсті, прямі або вигнуті лінії, а також зафарбовувати елементи напівпрозорим тоном. Сучасні художники використовують цю техніку з найтоншими штрихами, які мають різний відступ і інтенсивність (Рисунок 1.12).

Стилі ілюстрації

Концепт-арт – це створення ілюстрацій для анімаційних фільмів, відеоігор та фентезі-проектів. Компанія Дісней вперше використала цей стиль ще у 1930-х роках. Суть концепт-арта полягає в тому, що ілюстратор надає замовнику різні концепції для майбутнього проекту, даючи замовнику можливість впливати на творчий процес і створення фінальної ілюстрації (Рисунок 1.13).

Комікси – це форма мистецтва, яка об'єднує картинки з текстом для розповіді тривалого та динамічного сюжету. Цей стиль ілюстрацій часто використовується у мультиплікації та карикатурному мистецтві (Рисунок 1.14).

Рекламна ілюстрація - це стиль, який визначається своєрідністю, оскільки ілюстрації виконують багато завдань: привертання уваги глядачів, передача ідеї та особливостей продукту, переконання клієнтів купити товар. У багатьох випадках компанії вдаються до використання ілюстрацій замість фотографій при створенні рекламних плакатів. Щодо техніки, тут ілюстратор обмежений лише своєю фантазією та вимогами замовника. (Рисунок 1.15).

Ілюстрація для упаковки - це напрямок, що втілює індивідуальні та виразні зображення для дизайну упаковки.

Ілюстрація є відправною точкою для дослідження синтезу художньої літератури і образотворчого мистецтва, але взаємодія цих видів мистецтва стає очевидною.[10]

У вузькому розумінні терміна, ілюстрації - це твори, призначені для сприйняття разом із текстом. Історія ілюстрацій має давні корені, починаючи з етапу розвитку писемності у різних культурах. Зображення завжди супроводжували писемні тексти. І хоча мистецтво ілюстрацій тісно пов'язане з історією книги, сутність ілюстрації залишається предметом обговорення і дискусій. Одні дослідники і схильні розуміти поняття "ілюстрація" як твір образотворчого мистецтва [11]. При такій концепції майже вся історія образотворчого мистецтва стає історією ілюстрації. Інші більш обережно підходять до даного питання. Так, згідно з А. А. Сидоровим, до ілюстрації умовно можна віднести різні зображення, створені на основі різних літературних і міфологічних сюжетів, однак, подібні композиції, якщо вони не пов'язані з мистецтвом книги, не можуть вважатися власне ілюстрацією.[7].

Графіка – це найдавніший вид образотворчого мистецтва, де зображення передається мовою малюнку, виконаному в одному тоні, переважно на папері, за допомогою олівця, пера, пензля, вугілля, а також паличок з різних мінералів. Основними елементами передачі образів у графіці є крапка, контурна лінія, штрих, пляма, тон, світлотінь. Графіка відрізняється своєю лаконічністю, ємністю образів, концентрацією та суворим відбором графічних засобів. Властивості графіки включають недомовленість, умовність позначення предмета, що надає особливу цінність графічному зображенню та робить його спрямованим на активну уяву глядача. Як ретельно виконані графічні аркуші, так і швидкі начерки, ескізи композицій, мають свою художню цінність. У графіці колірне самостійний і підпорядкований рисунку. Цей вид мистецтва включає різноманітні техніки

та жанри, такі як сепія, монотипія та інші, які допомагають художникам реалізувати свої творчі задуми. Використовуються матеріали, такі як сангвін, пресоване вугілля, пастель, кольорові крейди тощо, кожен з яких має своє призначення та унікальні можливості для передачі різних відтінків. За видами і призначенням графіку розподіляють так:

- оригінальна (станкова) (рисунок, гравюра, лубок);
- тиражна (книжкова та газето-журнальна) (книги, ілюстрації, мініатюри, віньєтки, карикатури);
- промислова (прикладна) (поштові, грошові й товарні знаки, емблеми, етикетки);
- монументальна продукції (плакати, афіші, вивіски, рекламні проспекти);
- комп'ютерна (Рис. 1.16))

Станкова графіка включає твори графічного мистецтва, які мають самостійне значення і не пов'язані з літературним текстом, або не мають вузького практичного призначення, відзначаючись тим, що вони є самодостатніми жанровими творами. До станкової графіки відносяться різноманітні техніки, такі як рисунок і естамп.

Оригінальна (станкова) графіка охоплює твори, виконані у єдиному екземплярі, які включають рисунки, монотипії, гравюри (дереворит, лінорит, літографія), а також естамп (літографічний відтиск з форми). Офорт - гравюра на мідній чи цинковій пластині, де елементи зображення заглиблюються за допомогою травлення кислотами. Лубок, як народна картинка, використовує техніку ксилографії, гравюри на міді, літографії та розфарбовується вручну.

Тиражна (книжкова) графіка включає твори, які надруковані з оригінальної форми і мають певний тираж. Це може бути ілюстрована книжково-журнальна продукція, така як оформлення книг, газет, журналів тощо.

Промислова (прикладна) графіка охоплює створення друкарських знаків, емблем, етикеток, грамот, а також монументальну продукцію, таку як плакати, афіші, вивіски, рекламні матеріали тощо. Прикладна графіка включає в себе широкий спектр творів, таких як упаковка, етикетки, марки, товарні знаки, рекламні матеріали тощо.

Комп'ютерна графіка виникає в електронних системах і включає сучасний графічний дизайн. Це створення та обробка графічних зображень за допомогою обчислювальної техніки, включаючи растрову, векторну та тривимірну графіку. Усі ці види графіки відзначаються своїми особливостями та специфікою використання, створюючи різноманітне і багат шарове образотворче середовище значного розвитку досягла гравюра. У другій половині XIX ст. формувався плакат у сучасному розумінні цього виду графіки. Наприкінці XIX – початку XX ст. представниками модерну, авангарду, експресіонізму створено специфічні та виразні можливості друкованої графіки (А. Матісс, П. Пікассо, С. Далі та ін.). У XX ст. розвивалося суміжне з графікою рисоване кіно (анімація). У техніці графіки працювали також: у Франції – Г. Доре, у Німеччині – К. Кольвіц, у Голландії – М. Етер, у Чехії – А. Муха, у Японії – К. Утамаро, С. Харунобу, А. Хіросіге та ін. Вагомий внесок у розвиток графіки зробили російські художники: О. Бенуа, І. Білібін, В. Серов, О. Зубов, О. Венеціанов, О. Кіпренський, І. Шишкін, О. Агін, Л. Бакст, О. Пахомов, А. Васнецов та ін. [12]. Коріння української графіки виходять із епохи мистецтва мініатюр Київської Русі. Дві найвизначніші твори цього періоду – «Остромирове Євангеліє» (1057 р.) та «Ізборник Святослава» (1073 р.) – служать свідченням високого рівня художньої майстерності. Упродовж XI–XIII ст. мистецтво книжкової мініатюри свідчило про різноманіття стильових тенденцій і виняткове володіння композиційною побудовою майстрів.

В період XIV–XVII ст. з'явилися рукописні книги, прикрашені мініатюрами, зокрема «Київська псалтир» (1397 р.) та «Пересопницьке Євангеліє» (1561р.). З поширенням книго друку розвивалося мистецтво

книжкової гравюри, спочатку у вигляді дереворитів, які використовувались для прикраси богословської літератури. Одночасно розвивалася станкова графіка, зокрема народні ікони-гравюри.

У XVII ст. видатним українським гравером був Ілля, який, користуючись композиційною побудовою стародавніх українських ікон, ілюстрував «Патерик Печерський». У XVIII ст. у творчості майстрів, таких як Г. Левицький, І. Мигура, Л. та О. Тарасевичі, І. Щирський, можна побачити риси українського бароко.

У першій половині XIX ст. розвивалася світська гравюра, а техніки, такі як мідьорит та ксилографія, витіснялися літографією. У містах, таких як Київ, Харків та Одеса, виникли світські літографічні друкарні, популярним став жанр міського пейзажу. У середині XIX ст. Т.Г. Шевченко відродив техніку офорта через серію «Живописна Україна».

Графіка України у XX – початку XXI ст. стала справжньою лабораторією, де виникала нова пластична мова. Розквіт художньої графіки пов'язаний із засіданням в мистецтві нового світогляду та розцвітом модерну (Т. Терлецький, Г. Бурданов, М. Жук, Г. Золотовий). Кубофутуризм знайшов відгомін у творах В. Єрмилова, М. Епштейна, В. Меллера, А. Петрицького. Примітивізм виявився помітним у роботах Михайла і Тимофія Бойчуків, О. Кульчицької, І. Падалки, С. Налепинської-Бойчук, О. Павленка, В. Седяра, М. Фрадкіна, М. Жука, О. Довгаля, М. Бутовича, В. Касіяна.

У графіці відображались різні художні напрямки, такі як модерн, футуризм, кубізм, експресіонізм, конструктивізм, реалізм, традиціоналізм, неокласика. У 20-х роках XX ст. відбувався розквіт естампових технік, а в середині 30-х та 40–50-х років графічні твори набули камерності та виконувались головним чином в акварелі, олівцем, тушшю, сепією та сангвіном. У 60-і рр. техніка ліногравюри відповідала вимогам лаконізму «суворого стилю» і стала ідеальним засобом для ілюстрації ліричних творів.

Книжкова графіка завжди підтримувала високий стандарт. Починаючи із періоду бароко, українська книжкова гравюра досягла високого рівня. І

сьогодні видання, оформлені нашими художниками, отримують престижні міжнародні нагороди. Справжні талановиті ілюстратори та художники творили унікальні роботи, які допомагали висвітлювати твори письменників та поетів.

Геніальні творчі відкриття ілюстраторів початку ХХ століття, таких як Григійр Нарбут, Василь Кричевський та інші, встановили високий стандарт національної книжкової графіки. Вони відважно поєднували світові тенденції, академічну освіту та елементи народної орнаментики. Їх творчість стала важливим внеском у розвиток культурної спадщини та подальше визначення українського мистецтва.

Самобутніми були і експерименти школи Михайла Бойчука. «М. Бойчук та його школа «бойчукістів» також зробили вагомий внесок у розвиток книжкової графіки, втілюючи у ній засади свого нового погляду на завдання образотворчого мистецтва як такого, коріння якого сягає старовізантійських традицій, поєднаних з українською побутово-ужитковою творчістю» [3, с. 117].

Також важливо відзначити самобутню та новаторську книжкову графіку періоду так званої "Відлиги" – кінця 1950-х – початку 1960-х років. Під час цього короткого періоду відносної свободи від тоталітарної цензури художникам-шістдесятникам вдалося висловити свою творчість. В книжковій графіці 1960-1970-х років можна відзначити відголоски цього періоду, оскільки радянська система контролю зосереджувалася на образотворчому мистецтві, залишаючи обмежені можливості книжковим ілюстраторам вибирати стилі та теми, відмінні від панівного соцреалізму.

Незважаючи на складну економічну ситуацію та кризу у книгодрукуванні, в 1980-х та пізніше, у 1990-ті роки, можна відзначити цікаві приклади книжкової ілюстрації. Художники продовжували творити в умовах викликів та обмежень, що свідчить про стійкість та творчий дух митців у важливі періоди української історії. На сьогоднішній день в Україні існує ряд вищих навчальних закладів, що готують художників-графіків, а також

функціонує мистецька школа із визначеними роками традицій. Ці профільні установи надають молодим талантам можливість вивчати різні аспекти графічного мистецтва та розвивати свої творчі здібності.

Сучасні ілюстратори вдало поєднують різноманітні техніки та технології, експериментуючи з різними матеріалами. Завдяки технічному прогресу та розвитку графічних редакторів їм відкриваються нові можливості для створення складних та технологічно вишуканих творів. Епоха постмодернізму також внесла свій внесок, сприяючи тому, що книжкові ілюстратори вільно експериментують із синтезом різноманітних стильових напрямків та технік. Це дозволяє їм вільно інтерпретувати своє візуальне бачення тексту та створювати унікальні та вражаючі ілюстрації. Класичні техніки естампу, а також графічного рисунку (і навіть живопису) – туш, графіт, акварель, пастель, кольорові олівці та лайнери, темпера, акрил, олія, мішані техніки, аплікація, колаж тощо – все ще затребувані у графічному дизайні. Водночас, комп'ютерна графіка все активніше інтегрується у сферу книжкової індустрії, дозволивши художникам розвивати ідеї, які при ручній роботі були б занадто трудомісткими» [14, с. 159]. На сьогоднішній день художники-графіки, що займаються ілюстрацією, мають унікальну можливість творити вільно, не обмежені цензурними або технологічними рамками. Починаючи з 2000-х років, спостерігається поступовий підйом у сфері книговидавництва. Активно видаються дитячі книжки, здійснюються численні переклади як класичної, так і сучасної іноземної літератури. Останнім часом наростає кількість видань від сучасних українських авторів, що сприяє розвитку сучасної книжкової графіки.

Деякі імена ілюстраторів стали символічними для української книжкової графіки. Зокрема, видавництво "А-ба-ба-га-ла-ма-га", засноване Іваном Малковичем на початку 1990-х років, визначається як одне з провідних видавництв у Східній Європі. Його видання відрізняються високоякісною ілюстрацією, а художники, що співпрацюють з ним, професійні і висококваліфіковані. Наприклад, митець Кость Лавро в своїх

роботах поєднав постулати українського авангарду 1920-х років з характерними рисами українського народного малярства. Роботи Лавра були визнані на міжнародних виставках дитячої книги в Болоньї, Братиславї та інших містах. Крім співпраці з "А-ба-ба-га-ла-ма-га", він також співпрацює з українським видавництвом "Розумна дитина" та популярним французьким дитячим журналом "Tommed'Ari". Ілюстрації до книжки «Ніч перед Різдом» здобули кілька найвищих книжкових нагород, серед яких титул «Найкраща дитяча книга 2007 року» на Всеукраїнському конкурсі «Книга року» та диплом I ступеня за перемогу у конкурсі «Искусство книги» (Росія, 2007)». Художник також прикрашав віршовані збірки для дітей, залишаючись вірним своєму творчому стилю, який вражає увагою до деталей, часом гумористичним підходом та взаємодією з українською книжковою ілюстрацією 1960-1980-х років. Однією з таких книг є "Улюблені вірші", яка вийшла на український ринок. Тираж видання вражає своєю величезністю, і вона протягом багатьох років користувалась великим попитом. У роботі над ілюстраціями до цієї збірки приймали участь також інші талановиті ілюстратори, такі як Штанко А., Оксана Ігнащенко, Вікторія Ковальчук, Олександр Кошель, Віта Конотоп-Хайдурова. Загальна атмосфера книги виходить дуже теплою і лагідною, з глибоким розумінням виховницького та доброзичливого змісту дитячих віршів, які увійшли до видання.

Ще одним визнаним за межами країни ілюстратором є Владислав Єрко. Його малюнки до дитячих казок видавництва "А-ба-ба-га-ла-ма-га" зробили його відомим. До числа його видатних робіт входить оформлення книги "Снігова королева", яке отримало високу оцінку як в Україні, так і за кордоном. Видання "А-ба-ба-га-ла-ма-га" продало ліцензії на видання цієї книги з ілюстраціями Владислава Єрка більш як 10 видавництвам у різних країнах світу, включаючи США, Велику Британію, Грецію, Норвегію, Польщу, Південну Корею, Бразилію та Китай. 2006-го року «Снігова королева» отримала нагороду Фонду Андерсена «Найкраща дитяча книжка». У 2012 році з'явилася інтерактивна версія книги у вигляді додатку для iPad».

а книга «Казки Туманного Альбіону» відзначено преміями «Книги з ілюстраціями Владислава Єрка виходили у 19 країнах світу. За «Казки Туманного Альбіону» отримав Гран-прі «Книги року», а ілюстрована ним «Снігова королева» увійшла до трійки кращих різдвяних продажів у Великобританії, і її було визнано кращою дитячою книжкою року у США. Для художника є характерним створення надзвичайно детально пророблених ілюстрацій, які він творить вручну, а потім вдосконалює в графічних редакторах. Він також займається оформленням книг, призначених для старших підлітків та дорослих. Зберігаючи свій унікальний стиль, орієнтований на найменші деталі, в ілюстраціях для книг для дорослих він використовує значно менше кольорів, надаючи перевагу чорно-білій графіці. Яскравим прикладом цього підходу є його оформлення віршованого твору "Гамлет. Принц Датський" Вільяма Шекспіра, випущеного видавництвом "А-ба-га-ла-ма-га". (Рисунок 1.17)

Книга стала одним з перших, і дуже успішних, спроб видавництва залучити і дорослу аудиторію. «У 2008-му році «А-ба-га-ла-ма-га» видала першу книгу для дорослої аудиторії – «Гамлета» Вільяма Шекспіра у перекладі Юрія Андруховича. З часом «Доросла серія» стала однією з основних для видавництва». Художник доповнює чорно-білі графічні малюнки золотим кольором, надаючи новому виданню легендарного твору додаткового драматизму. Особливо заслуговують на увагу ілюстрації та загальне оформлення збірників віршів сучасних українських авторів, які адресовані дорослій аудиторії. Серед широкого розмаїття класичних іноземних авторів, а також загалом вираженого попиту на прозу та поезією, видавці мають особливий підхід до вибору ілюстраторів для подібних видань, спрямованих на зацікавлення максимальної аудиторії. Деякі сучасні українські видання можуть служити прикладом творчого підходу відомих художників. Наприклад, ілюстрації Олександра Ройтбурда до віршованої збірки Сергія Жадана "Тампліери", видавництва "Книги – XXI", Meridian Czernowitz..(Рисунок 1.17)

Гостро актуальні та проникливі вірші С. Жадана в сучасному світі відомі широкій аудиторії. Не часто зустрінеш поета чи письменника, який би мав таку популярність в українському літературному просторі. Твори Жадана поєднують у собі драматизм і сарказм, роблячи їх особливими та вразливими. Це відмінно відображається в ілюстраціях О. Ройтбурда, який завжди був відомий своєю схильністю до соціальних тем та саркастичного підходу до вирішення проблем.

О. Ройтбурд майстерно володіє технікою олійного живопису, і його роботи вражають впливом бароко. Він розпочав свою кар'єру в епоху "Нової хвилі", і його полотна часто містять гострі сатиричні відображення сучасності. Обкладинки Жаданових збірок, створені Ройтбурдом, привертають увагу читачів та стають невід'ємною частиною книжкового видання.

Інша збірка віршів С. Жадана оформлена чорно-білими або приглушеними кольоровими фотографіями, які авторство Іллі Павлова, харківського дизайнера та поета. На фото можна розгледіти фрагменти будівель, рослин, міських ландшафтів, які створюють особливу напругу та атмосферу

Ще одним прикладом поета, який активно бере участь у створенні ілюстрацій до своїх творів, є Юрко Іздрик. Його збірка "Календар" відзначається не лише високою поетичною якістю, але і оригінальним художнім оформленням. Використовуючи принципи дизайну прогресивної періодики та фотографії різноманітних об'єктів, Іздрик створює цікавий образ своєї книги.

Видавництво "Старий Лев" також славиться своєю ініціативою долучати молодих ілюстраторів до своїх видань. Зокрема, збірка "Хвоя" Павла Коробчука із ілюстраціями Дарини Бабченко відзначається дуже чутливим та ніжним художнім виконанням. Кольорова гама, поєднання смарагдового та пурпурного, створюють свіжий та молодіжний настрій.

Не останню роль в ілюстраціях до творів грає заслужений майстер народної творчості, Олексій Макаренко, який вже протягом двадцяти років залишається вірним творчості Лесі Українки. Його роботи до драми-феєрії "Лісова пісня" насичені образами, в яких переосмислено міфологічні та фольклорні мотиви. Важливо відзначити, що ці ілюстрації вимагають глибокого мистецтвознавчого аналізу.

1.3 Творча робота над циклом композицій за мотивами твору Лесі Українки «Лісова пісня»

В Україні інтерес до ілюстрування творів Лесі Українки залишається завжди актуальним. Навіть більше, народні майстри та професійні художники нині і надалі надихаються життєдайною енергією ліричного слова поетеси. Леся Українка доклала значних зусиль у дослідження глибинного фольклору Волинського Полісся перед тим, як почати писати раму-феєрію "Лісова пісня". Вона навіть записувала пісні, як до неї ніхто не записані вони не були відомі раніше.

В Україні, у сфері освіти, акцент робиться на розвиток у сфері естетичного виховання, розвитку художніх здібностей студентів у закладах вищої освіти. З цього можна зробити висновки, що на сьогоднішній день, у розвитку гармонічної особистості, образотворчому мистецтву приділяється одна з головних ролей. Образотворче мистецтво та ілюстрація виконують різноманітні функції, граючи важливу роль у навчальному процесі: вони збагачують естетично, психологічно та культурно.

Важливість розвитку художніх навичок зчитується у необхідності самопрезентації та самореалізації. Більшість книг на тему фентезі або казок мають ілюстрації. Ілюстрація відкриває для читача двері у світ див та уяви, розповідає про захоплюючі пригоди. Людина, читаючи казки та роздивляючись ілюстрації, не тільки розвиває своє творче мислення, художній потенціал, а й лінгвістичну грамотність. У морально-естетичному

вихованні казка, що містить у собі дух чесноти та патріотизму, відіграє значну роль.

Моя робота почалася з визначення напрямку та подальшого безперервного вивчення теоретичної та практичних складових. У процесі дослідження було проведено аналіз ілюстрацій різних стилів, епох та їх особливостей, враховуючи цільову аудиторію. Велика увага була приділена вивченню історії розвитку та формування ілюстрації як художнього жанру від найдавніших часів до наших днів. Аналіз дозволив виявити особливості, закономірності та тенденції розвитку різних стилів ілюстрацій. Після теоретичного дослідження я розпочала творчу роботу, прагнучи створити ілюстрації, доступні не лише тим, хто читав твір, а й тим хто тільки збирається. Цей етап включав кілька стадій: вибір сюжетних моментів, створення попередніх ескізів, розробку варіантів колірних рішень та остаточне виконання роботи.

Першим етапом є вибір значних сцен, здатних зацікавити читача. У творі можна виділити кілька ключових моментів:

- Пробудження казкових істот у дрімучому лісі на початку весни. Мавка прокидається, почувши чудову мелодію.

- Русалка бажає нашкодити Лукашу, викликає потерчат і звинувачує його у схожості з їхнім батьком, який занапастив їхню матір. Потерчата закликають його втопити. Русалка хоче заманити Лукаша у болото, але не може цього зробити через заборону Лісовика.

- Мати Лукаша ненавидить Мавку, хоч вона допомагає у господарстві. Німфа погоджується поміняти своє вбрання на одяг померлої сестри Лукаша на прохання матері Лукаша: латаний старий сарафан, спідницю та фартух. Мати вирішує видати Лукаша за іншого.

- Мати Лукаша змушує Мавку жати жито, що означає загибель русалки, яка жила в ньому. Мавка порізає руку серпом, щоб хоч ненадовго продовжити життя сестри.

- Фінальна сцена: Лукаш залишається один біля будинку, що згорів, і починає грати на дудці. Йому здається, що настала весна, і Мавка залишається такою ж гарною. Йде сніг. Лукаш, спираючись на березу, сидить на самоті, із заплющеними очима, тримаючи в руках дудку. На його губах застигає щаслива посмішка. Сніг покриває його нерухоме тіло і далі падає, не припиняючись.

У результаті я вирішила вибрати сцени з найключовішими моментами сюжету. Вибір кульмінаційних моментів дозволить передати важливі сюжетні повороти та емоційні точки у творі. Робота над серією ілюстрацій, що гармонійно поєднуються між собою, є важливим аспектом для створення цілісного візуального оповідання.

- Мавка прокинулася від сну.(Рисунок 2.1-2.2)

- Мавка приймає життя звичайної людини, але Лукаш вже не відчуває почуттів до неї. (Рисунок 2.3-2.4)

- Смерть Лукаша.(Рисунок 2.5-2.6)

Робота вимагає чіткого позначення своїх ідей, власний погляд на п'єсу та новаторський підхід, що надають ілюстраціям унікальності та оригінальності. Спостереження, аналіз та пошук відповідного стилю та рішень є важливими кроками у процесі створення ілюстрацій, дозволяючи побачити різні варіанти втілення ідеї.

Ескізні нариси дозволяють за маленький інтервал часу уявити кілька варіацій виконання одного завдання і вибрати відповідний. У процесі створення ескізу використовувалася нейромережа. Такий формат мені здається найбільш зручним для виконання цього етапу: не займає багато часу і видно всю картину цілком. Складність полягала в тому, щоб пояснити програмі свою ідею, а потім створити три ілюстрації в одному стилі, та щоб персонажі були схожі на себе. Процес виконання нарисів включає у собі спостереження аналіз та пошук відповідного варіанта. Вирішуючи ці етапи, я намагалася втілити свій, новий погляд на п'єсу «Лісова пісня». Зайвий академізм не потрібний, навпаки можна додати декоративності. Після

визначення кінцевого варіанта ескізів потрібно визначитися з палітрою кольорів майбутніх ілюстрацій. Кольори повинні бути похмурими, не яскравими, але гармонійно поєднуватися між собою. У процесі вибору палітри, ілюстратор може звернутися за допомогою до колірної кола. На даний момент в колористиці існує шість основних видів гармонійних поєднань кольорів:

- Монохромна, вона ж однобарвна гама. Вона зав'язана на одному кольорі у різних його відтінках.

- Компліментарна, інакше контрастна чи доповнююча схема. При створенні контрастної палітри використовуються протилежні кольори. У цій схемі є ускладнений варіант використання - розщеплено-контрастний. У складному варіанті береться не протилежні відтінки, а сусідні з ними відтінки.

- Аналогічна чи споріднена схема. У такій схемі використовуються кольори, які розташовані по сусідству. Ця схема підбору теж має ускладнений вигляд – розщеплено-аналогову схему. Вибирається зона колірної кола та кольори використовуються через один.

- Тріадична схема або колірна тріада. Це три рівно віддалені в колірному колі відтінки. За допомогою цих схем митець може підібрати поєднання кольорів на будь-який лад.

У процесі пошуку колористичного рішення було виконано кілька варіантів, з яких надалі було обрано найбільш вдалі варіанти. Колірна гама пожухлого листя і квітів була обрана заздалегідь, оскільки конфлікт у сім'ї розгортається в другій дії драми-феєрії, коли літо добігає кінця і рослинність, витративши всю свою енергію на буяння цвіту, вступає в стан осінньо-зимового спокою. У пізньому літньому колориті образ Лукаша, його сковані руки і присадкувата постава говорять про те, що рабська слухняність і підпорядкованість власній матері швидко перетворює юнака на розчарованого молодого чоловіка. Мелодія чарівної сопілки, на яку миттєво відгукувалася природа, розквітало все, що росте в лісі, тепер втратила свою

чарівність. Ця мелодія, яка ще декілька моментів тому звучала як казкова мелодія, зараз вже не викликає ехо в тому, що росте в лісі. Білі лілеї "розкриваються" на озері, квіти на лататті вкриваються казковим місячним золотом, а дика рожа "видає ніжні пуп'янки", але Лукаш вже не звертає на це уваги.[8:213]

Колір і його різноманітні аспекти давно є предметом дослідження в різних галузях наукового пізнання. Наприклад, П.В. Яньшин досліджує питання психологічного впливу кольору, в той час як роботи Н.Б. Бахліні присвячені питанням походження назв кольорів. Колір виступає однією з ключових категорій в культурі, фіксуючи унікальну інформацію про колорит природи, особливості історичного шляху народу та взаємодії з баченням світу.[4, с.109].

Аналіз колоративів у творі "Лісова пісня" Лесі Українки вказує на активне використання кольорів для передачі різних аспектів твору, таких як зовнішність героїв, характеристика пейзажу і передача емоцій дійових осіб.

Наприклад, білий колір уособлює радість, свіжість, височину, вказуючи на його значення чистоти та невинності. Колоративи чорного кольору несуть негативні конотації, пов'язані зі смертю, мороком і безоднею.

У творі найчастіше використовуються колоративи груп зеленого, червоного та жовтого кольорів. Зелений колір активно використовується для опису пейзажів, елементів зовнішності та побуту лісових жителів, асоціюючись з молодістю, радістю та енергією життя. Червоний та жовтий внесли свій внесок у створення атмосфери чарівництва і казковості.

Цей аналіз відкриває, як Леся Українка майстерно використовує кольори для поглиблення атмосфери і вираження емоційних аспектів своєї драми-феєрії "Лісова пісня".

Для виконання підсумкових робіт використовувалася програма Medi Bang Paint-програма, призначена для цифрового малювання в середовищі Microsoft Windows, розроблена японською компанією.

Програма Medi Bang Paint, має переваги своєї відносної простоти у використанні порівняно з іншими графічними програмами. У своїй творчій роботі я не прагну реалізму, мені б хотілося, щоб ілюстрації виглядали мультиплікаційно. У пошуках образів я спиралася на образи персонажів комп'ютерної гри «Witcher 3» (Рисунок 2.7-2.8) та роботи американського кінорежисера, продюсера, сценариста, мультиплікатора і поета Тіма Бертона, зображення яких мають світову репутацію. Багато хто виріс на них і полюбив з самого дитинства (Рисунок 2.9-2.10). Я хотіла б застосувати таку стилістичну схожість, але привнести до неї щось нове та сучасне. При виконанні підсумкових робіт у графічній програмі я завантажую ескізи зроблені нейромережею як трафарет (Рисунок 2.11-2.13). Надалі поступово та подетально були відмальовані елементи ілюстрації. Застосування шарів у графічних програмах дозволяє працювати з кожним елементом зображення окремо, забезпечуючи гнучкість у процесі дослідження різних варіантів без на всю композицію.

Після завершення деталізації зображень, досягнення автентичності та додавання текстурної глибини та атмосфери в роботу додаю налаштування шуму або зернистості.

Потім готові ілюстрації об'єднуються в єдиний шар і зберігаються для подальшого друку відповідно до стилістичного рішення.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ КНИЖКОВІЙ ГРАФІЦІ В МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1 Цілі, завдання та зміст занять з книжкової графіки

Диференційовані підходи в художній освіті охоплюють різноманітність методів навчання художнім дисциплінам, організацію творчої діяльності учнів, опанування образною мовою мистецтва, формування асоціативно-образного мислення та художнє усвідомлення світу. Класифікація методів навчання включає загальнопедагогічні інформаційно-рецептивні, репродуктивні, продуктивні методи, а також методи контролю, проблемного навчання, ігрові методи та комплексні методи формування творчої активності.

Методи аналізу витворів мистецтва сприяють єднанню сприйняття та уяви, а також формуванню переживань та співпереживань. Значима роль відводиться формуванню ставлення учнів до творів мистецтва та спілкуванню з приводу витвору мистецтва.

Основа диференційованого навчання полягає у глибокому розумінні рівня підготовки та розвитку кожного учня, що дозволяє коригувати процеси художньо-образотворчої діяльності. Диференційований підхід виправляє недоліки, сприяючи швидшому творчому розвитку учнів та забезпечуючи оптимальні умови для формування пізнавальної діяльності у процесі малювання.

Різноманіття методів навчання в художніх дисциплінах включає два основних підходи, які можуть використовуватися одночасно та не повинні розглядатися як взаємовиключні. Мистецтво може бути викладене як окремий предмет, сприяючи розвитку творчих навичок, сприйнятливості та розуміння мистецтва. Також воно може розглядатися як метод викладання, який включає мистецькі та культурні аспекти в усі предмети програми.

Класифікація методів навчання включає різні підходи в залежності від джерел передачі та характеру сприйняття:

- Словесні методи, такі як оповідання, бесіда та лекція.
- Наочні методи, які включають показ та демонстрацію.
- Практичні методи, що включають лабораторні роботи та творчі завдання.

Також можна класифікувати методи за характером взаємодії між вчителем та учнями:

- Пояснювально-ілюстративний метод.
- Репродуктивний метод.
- Метод проблемного викладу.
- Частково-пошуковий або евристичний метод.
- Дослідницький метод.

За основними компонентами діяльності вчителя розглядаються різні аспекти:

- Методи організації та здійснення навчальної діяльності, які охоплюють словесні, наочні, практичні, репродуктивні та проблемні методи, а також індуктивні та дедуктивні підходи, самостійну роботу та роботу під керівництвом викладача.

- Методи стимулювання та мотивації вчення, які включають формування інтересу через пізнавальні ігри, аналіз життєвих ситуацій, створення ситуацій успіху, а також формування обов'язку та відповідальності у навчанні за допомогою роз'яснень суспільної та особистісної значущості вчення та пред'явлення педагогічних вимог.

- Методи контролю та самоконтролю, які включають усний та письмовий контроль, лабораторні та практичні роботи, машинний та безмашинний програмований контроль, фронтальний та диференційований контроль, а також поточний та підсумковий контроль.

Художнє усвідомлення світу через образи схоже на наукове мислення, спрямоване на розуміння суті оточуючої дійсності. Однак, на відміну від

науки, яка відтворює дійсність у формі логічних узагальнень, образи мистецтва відображають загальне у формі конкретного, індивідуального.

Методи контролю та самоконтролю у навчанні - це засоби отримання інформації вчителем та учнями про результативність процесу навчання. Вони дозволяють визначити готовність учнів до сприйняття та засвоєння нових знань, виявити причини труднощів та помилок, оцінити ефективність організації, методів та засобів навчання. Такі методи поділяються на усні (індивідуальне, фронтальне та ущільнене опитування), письмові (письмові роботи, диктанти, виклади, твори, реферати тощо), практичні (практичні роботи, дослідження), графічні (графіки, схеми, таблиці), програмовані (безмашинні, машинні), спостереження та самоконтроль.

Згідно з формами навчання на практиці виділяються три форми контролю: індивідуальна, групова та фронтальна.

1. Індивідуальний контроль:

- Характер проведення: проводиться періодично протягом навчання, найчастіше на рівні кожного уроку та його етапів.

- Мета: оцінка індивідуальних знань та розуміння матеріалу кожним учнем.

- Засоби контролю: усні питання, завдання на самостійне виконання, додаткові запитання для окремих учнів.

2. Груповий контроль:

- Характер проведення: реалізується у формі контролю, який охоплює групу учнів, може бути проведений на рівні певного уроку або підсумкового контролю.

- Мета: оцінка рівня розуміння та засвоєння матеріалу групою учнів, виявлення загальних труднощів або успіхів.

3. Фронтальний контроль:

- Характер проведення: здійснюється в режимі фронту класу, охоплює всю аудиторію.

- Мета: оцінка загального рівня засвоєння матеріалу всією групою учнів, визначення рівня загального розуміння предмету.

Крім того, важливо враховувати різні етапи контролю:

- Поточний контроль: проводиться на кожному етапі навчання, допомагає вчасно виявляти та виправляти труднощі.

- Тематичний контроль: здійснюється для оцінки засвоєння конкретної теми та виставлення оцінок за періоди чверті, півріччя, або навчального року.

- Підсумковий контроль: забезпечує комплексну оцінку знань та розуміння на завершення навчального періоду, часто у формі іспитів чи річних контрольних робіт.

Методи проблемного навчання:

1. Монологічний: вербальний виклад учителем навчального матеріалу, описове пояснення фактів;

2. Показовий метод навчання: показується зразок доказу, міркувань, шлях пошуку істини, способи вирішення практичної проблеми;

3. Діалогічний метод: виклад навчального матеріалу йде у формі інформаційної бесіди;

4. Евристичний метод: організація вчителем вивчення навчального матеріалу у формі евристичної бесіди;

5. Дослідницький метод: викладач організовує самостійну роботу учнів з вивчення нового знання, пропонуючи їм завдання проблемного характеру та розробляючи спільно з ними мету роботи;

6. Алгоритмічний метод: усне інструктування учнів; показ зразка дії та алгоритму (сукупності правил та розпоряджень) його виконання; організація лабораторних та практичних робіт з інструкцій;

7. Програмований метод: машинне та безмашинне програмування навчального матеріалу з постановкою питань та завдань учням для самостійного засвоєння знань та способів дій; навчання навичок самоконтролю, роботи з комп'ютером;

2.2 Методика навчання книжковій графіці

у спеціальних навчальних закладах та закладах вищої освіти

Підготовка майбутніх спеціалістів факультету образотворчого мистецтва вимагає вивчення таких дисциплін, як книжкова графіка та ілюстрація. Ці предмети є важливим елементом формування мистецької грамотності та розвитку професійних навичок студентів. Необхідно виробити оптимальний метод викладання дисциплін з книжкової графіки та ілюстрації з фокусом на застосуванні методів, які сприяють розвитку графічних умінь та формуванню наукової бази в цих напрямках.

Важливо враховувати фундаментальні відмінності у підході до викладання ілюстрації в школі порівняно з вищими або спеціальними навчальними закладами. Одна з ключових відмінностей полягає в акценті на професійну підготовку у сфері творчості для студентів в університетах та коледжах.

Для ефективного викладання дисциплін з книжкової графіки та ілюстрації важливо використовувати методи, що сприяють розвитку графічних умінь студентів. Це може включати практичні заняття, майстер-класи, проекти з реальними завданнями з замовленнями від клієнтів, які розвивають творчість та професійні навички.

Окрім того, формування наукової бази важливо покладати в основу вивчення цих дисциплін. Студенти повинні мати можливість глибше розуміти теоретичні аспекти книжкової графіки та ілюстрації, а також вивчати історію та сучасні тенденції у цих галузях.

Узагальнюючи, підготовка студентів факультету образотворчого мистецтва має бути спрямована на вдосконалення їхніх творчих та професійних здібностей через системне вивчення книжкової графіки та ілюстрації за допомогою методів, що підтримують їхні графічні уміння та розширюють наукові знання. В системі шкільної освіти ставлення до образотворчого мистецтва визначається різноманітними факторами, такими як специфіка кожного закладу, наявність ресурсів (наприклад,

укомплектованість кабінетів), а також акцент на творчі предмети та наявність додаткових занять. Нажаль, переважна більшість установ не приділяє належної уваги формуванню грамотної художньої бази учнів.

Сучасний розвиток світу вимагає від викладачів мистецтва забезпечення синтезу наукових знань, творчості та здатності учнів до зайняття в майбутньому. Мультифакторна спрямованість мистецтва та розуміння учнями мистецької самореалізації висуває завдання про необхідність організації навчання, яке поєднує традиційні та інноваційні методи викладання.

У вищих навчальних закладах, навпаки, акцент робиться на здобуття конкретної кваліфікації, встановлення високих стандартів знань, умінь та навичок, які необхідно опанувати для успішного вивчення обраної спеціальності. Організація навчальної діяльності в університетах повинна сприяти системному розвитку студентів та підготовці їх до висококваліфікованої роботи в обраній галузі мистецтва.

Отже, сучасна освітня парадигма в галузі образотворчого мистецтва вимагає вдумливого підходу до організації навчання, що поєднує традиційні та новітні методи, спрямовані на розвиток творчих та професійних здібностей учнів та студентів. Справді, однією з важливих відмінностей між системами шкільної та вищої освіти є роль самоосвіти у навчальному процесі. Університети ставлять перед студентами завдання виконання самостійних завдань, проведення наукових досліджень та практичної роботи поза межами учбових закладів, що сприяє розвитку навичок та гнучкості мислення. Деякі університети вже перейшли на електронну систему освіти, що дозволяє студентам складати індивідуальний план навчання, адаптувати його до власних потреб та підтверджує важливість навичок самостійності та гнучкості в сучасному світі.

У шкільній системі часто відсутній чіткий критерій для розвитку незалежності та самостійності учнів, і контроль над навчальним процесом залишається в руках вчителів та батьків. Хоча основна освіта на певному

рівні заохочує індивідуальність школяра через позакласну діяльність та проекти. Обмеження, пов'язані з технічними та фізичними можливостями шкіл, можуть звужити широкий діапазон можливостей для дитини.

Задача навчання графічним умінням студентів-художників у напрямках книжкової графіки та ілюстрації стає важливим аспектом, що вимагає уваги та дбайливого підходу до формування їхніх творчих навичок. Вивчення графічних умінь учнів, зокрема композиції, різних графічних технік та створення художнього образу, може бути ефективно проведено за допомогою різноманітних форм роботи. Особливо це актуально при вивченні ілюстрації, де використання графічних елементів, таких як лінія та пляма, відіграє важливу роль у створенні образу.

Лінія та пляма в ілюстраціях використовуються для лінійно-конструктивного малюнка та тонового розбору відповідно. Це дозволяє виявляти форму предметів та проводити аналіз будови різних об'єктів. Динаміка форм у такому графічному підході залежить від вибору художника та його техніки виконання роботи.

Специфіка методики вивчення графіки полягає в тому, що лінії та плями можуть приймати різні форми залежно від задуму художника. Важливо враховувати технічні аспекти виконання роботи для досягнення бажаного ефекту.

Оволодіння графічними вміннями передбачає використання симбіозу різних методик та прийомів, які використовуються під час викладання дисциплін мистецтва.

Вивчення книжкової графіки та ілюстрації вимагає не лише розвитку художніх навичок студентів, але й усвідомлення важливості вибору графічного матеріалу для створення книжкового оформлення. У процесі навчання важливо досліджувати властивості різних графічних пристроїв, щоб ефективно використовувати їхні можливості у творчій роботі.

Студентам слід ретельно досліджувати всі аспекти створення книжкового образу, від загальної ідеї та характеристики сюжету до

найдрібніших деталей ілюстрації. Розуміння композиційних законів та їхнє використання на практиці визначатиме цілісність та естетичну гармонію роботи.

Навчання студентів також передбачає вивчення історичних аспектів, композиційних елементів, технік деталізації та роботи з кольором. Важливо пояснювати вимоги до творчої роботи, надаючи не лише інформацію про відомі образотворчі прийоми, але й введення нового матеріалу.

Педагог повинен прагнути зберегти у роботах студентів необхідні критерії, такі як художня грамотність, розуміння композиції, перспективи і колориту, а також творчий потенціал, представлений ідеєю. Мотивація студентів та зацікавленість у їхньому навчанні є ключовими для поліпшення якості занять та поглиблення їхнього розуміння професії ілюстратора.

Важливо дотримуватися послідовності у завданнях навчання, розпочинаючи з пошукових ескізів і закінчуючи проектною діяльністю. Студентам, які вивчають дисципліну книжкової графіки та ілюстрації, передбачається виконання ряду завдань, спрямованих на розвиток їхніх художніх та проектних навичок. Здобуті знання та вміння мають застосовуватися як в художній базі, так і в проектній діяльності.

Одним з самостійних завдань для студентів є створення макету книги з розворотним рішенням, враховуючи рух ритміки ілюстративного матеріалу. Це завдання дозволяє студентам виявити свої творчі та композиційні здібності, використовуючи графічні та мальовничі прийоми в ескізах та наочних зображеннях дизайнерських об'єктів.

Додатково студентам пропонується виконати серію ілюстрацій (від 3 до 5) до вірша, використовуючи різноманітні графічні техніки та матеріали. Це завдання сприяє розвитку їхніх творчих можливостей та вміння виражати емоції через образ.

Крім того, студентам доручається створити проект зовнішнього оформлення книги, який має композиційно та колористично поєднувати елементи книжкового оформлення. Це завдання вимагає володіння

технічними аспектами створення готової продукції та врахування естетичних аспектів дизайну.

ВИСНОВКИ

Вибір теми дослідження, а саме мистецтво створення ілюстрацій, є актуальним, оскільки це питання не тільки не втрачає своєї актуальності, але й набуває нових технік та методів створення. Магістерське дослідження передбачало теоретичний аналіз і практичне узагальнення наукової проблеми формування вмінь студентів вищих художніх закладів створювати ілюстративні цикли. Основною метою було розроблення нового підходу до розв'язання цієї проблеми та створення завдань створення ілюстрацій, спрямованих на максимальне розкриття творчого потенціалу студентів та набування нових навичок.

Отримані результати теоретичного аналізу підтверджують успішне досягнення поставленої мети наукового та практичного дослідження. На основі цих результатів можна зробити висновок про вирішення поставлених завдань дослідження.

1. У ході проведеної роботи було здійснено занурення у витoki та становлення ілюстрації, етапи її розвитку та залежність від технологічного прогресу. А саме це були ксилографія, гравюри, після чого техніки розширилися до графіки та живопису, і сьогодні ілюстрації створюються за допомогою комп'ютерних технологій, які стали невід'ємною частиною нашої повсякденності. Сучасна ілюстрація є окремим мистецтвом, що застосовується в різних сферах – від книжкових ілюстрацій до дизайну упаковки товарів та фірмового стилю компаній.

2. Проаналізовано різноманітні засоби створення ілюстрацій (офорт, скетч, літографія, акварель, гуаш, акрил, колаж, малюнок чорнилом), що використовують художники та ілюстратори. Досліджено стилі ілюстрацій (концепт-арт, комікси, рекламна ілюстрація), прийоми стилізації та видатні українські художники-ілюстратори.

3. Досліджено та систематизовано ефективні методи навчання студентів закладів вищої освіти створенню ілюстрацій, зокрема, інформаційно-

рецептивні, репродуктивні, продуктивні методи, а також методи контролю, проблемного навчання, ігрові методи та комплексні методи формування творчої активності.

4. Проведено творчу роботу над циклом композицій за мотивами твору Лесі Українки «Лісова пісня». Проаналізовано твір, підібрана кольорова гама та стилізація що передає настрій твору. Після створення референсів була підібрана композиція та створений цикл ілюстрацій.

Творча робота включає серію ілюстрацій до драми-феєрії "Лісова пісня" Лесі Українки та надання рекомендацій для планування тематичних уроків у педагогічній діяльності, має на меті не тільки створення графічних образів для п'єси, але і впровадження педагогічного підходу для подання матеріалу у навчальних контекстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз концепції періодичних видань. URL:
http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/828/71828/49096?p_page=2 (дата звернення: 13.02.2021).
2. Атабеков Н. А. Словник-довідник ілюстратора науково-технічної книги. 2001. 282 с.
3. Гончаров А.Д. Художник і книга. 2010. 150 с.
4. Давиденко Л. Ф. Засоби художньої виразності у книжковій графіці: традиції та інновації. 2014
5. Денисюк І. О., Міщенко Л.І. Дивоцвіт (джерела і поетика “Лісової пісні” Лесі Українки) Правдива іскра Прометея., 1989. 221 с
6. Енциклопедія сучасної України
https://esu.com.ua/search_articles.php?id=26851. (дата звернення: 01.08.2021).
7. Жаркінбекова Ш. К. Моделювання концепту як метод виявлення етнокультурної специфіки. Матеріали ІХ Конгресу МА-ПРЯЛ. Братислава.1999.
8. Іттен І. Мистецтво кольору / І. Іттен; пер. з англ. Л. Монахова. - Х.: Вид. : Д. Аронов, 2011. 220 с
9. Книжкова ілюстрація як вид графічного мистецтва, Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2021», Запоріжжя , 2021
10. Культура osvita.ua/vnz/reports/culture/
11. Леся Українка. Лісова пісня. Твори в 12 томах. Київ: Наукова думка, 1976. Т.5. 231 с.
12. Логвин.Г.Н. З глибин. Гравюри українських стародруків XVI-XVIII ст. «Дніпро», 2000р. С.70
13. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю . Наукові записки Тернопільського

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
Серія. Мистецтвознавство / голов. ред. О. Смоляк ; редкол.: М.
Станкевич, Н. Урсу, О. Біба [та ін.]. Тернопіль : ТНПУ, 2015. № 1 (Вип.
33). С. 157–161.

14. Мистецтвознавство. 2015. № 1 (Вип. 33). С. 157-161.
15. Найкращі українці. URL: http://ukrainethebest.com/hero_52/.
16. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2014. С. 115-118.
17. Не будь маглом, купи українське. 7 знакових видань «А-ба-га-ла-ма-га». URL: <https://hromadske.ua/posts/ne-bud-maglom-kupui-ukrainske-7-znakovykh-vydan-a-ba-ba-ha-la-ma-ha>.
18. Попов П. М. Початковий період книгодрукування у слов'ян. Доповіді. IV Міжнародний з'їзд славістів / П. М. Попов. Київ : В-во АН УРСР,-1958.
19. Рванова В.О. Створення серії ілюстрацій до літературного твору. Херсон, 2021
20. Семенов О. С. Іван Білібін: про художника, 2009. 87 с
21. Технології та Інновації. Доповнена реальність (AR). URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/dopolnennaja-realnost-ar> (дата звернення: 13.02.2021).
22. Турченко Ю.Я. Український естамп. К.:Наукова думка, 2000. 235с.

ДОДАТКИ

Рис 1.1 А. Дюрер «Чотири вершники. З серії Апокаліпсис» 1497-1498 р.

Рис. 1.2 – Д.І. Митрохін "Жінка з книгою" 1928 р.

Рис. 1.3 - Ж. Віллон «У саду. Суха голка» 1908р

Рис. 1.4 – В. Еклеріс «Швидкий рисунок»

Рис. 1.5 – І.Є. Рєпін «Портрет Елеонори Дузе» 1891 р.

Рис. 1.6 – І.Є. Рєпін «Портрет Тетяни Мамонтової» 1879 р.

Рис. 1.7 – Камінь для літографії

Рис. 1.8 – Кім Мін Джі ілюстрація до казки А. Сент-Екзюпері «Маленький принц»

Рис. 1.9 - Кай Карпентер "Новий Орлеан"

Рис. 1.10 – Жозефіна Уолл «Серія чарівних картин»

Рис. 1.11 – Тристан Ітон «Серія 3D колажів»

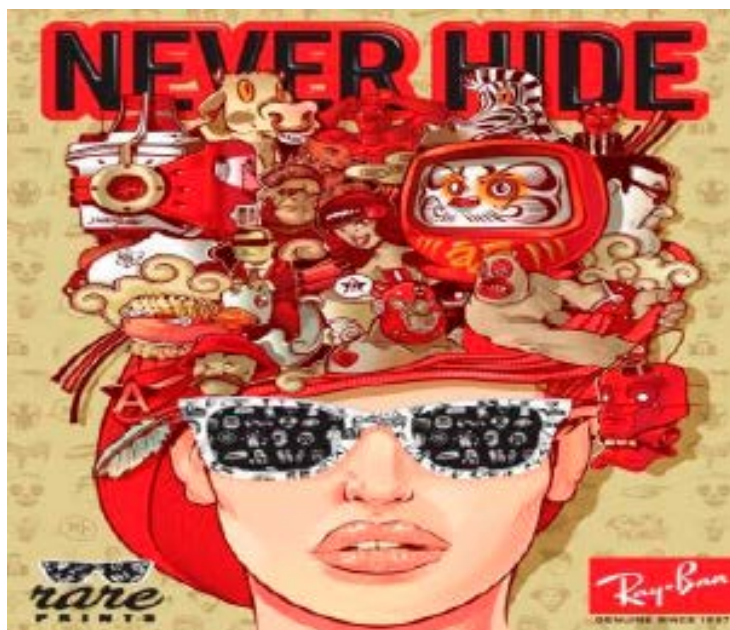
Рисунок 1.12 – Франклін Бут «Серія ілюстрацій»

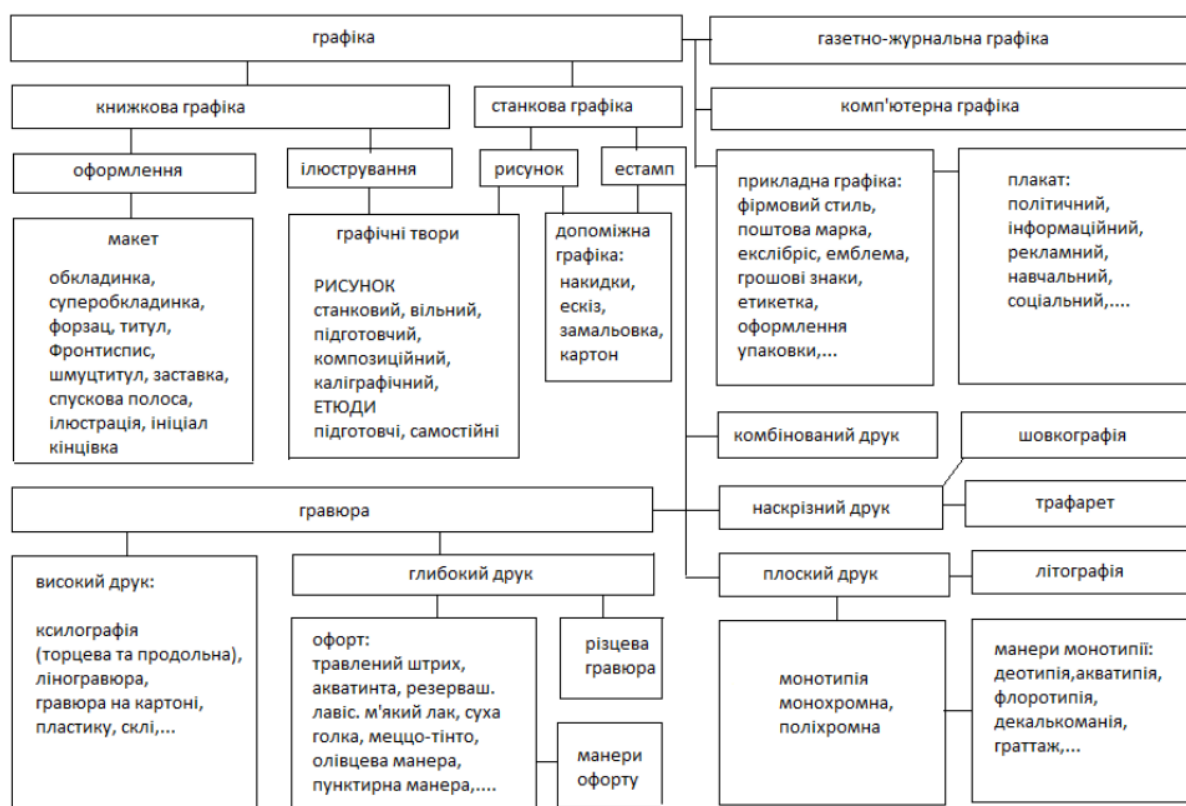
Рис. 1.13 – «Стилізація дерев у стилістиці концепт-арт»

Рис.1.14 – «Комікс» , CookerCartoons

Малюнок 1.15 – Р. Микита. Рекламна ілюстрація для бренду «RayBan»2016р

Малюнок 1.16- Таблица

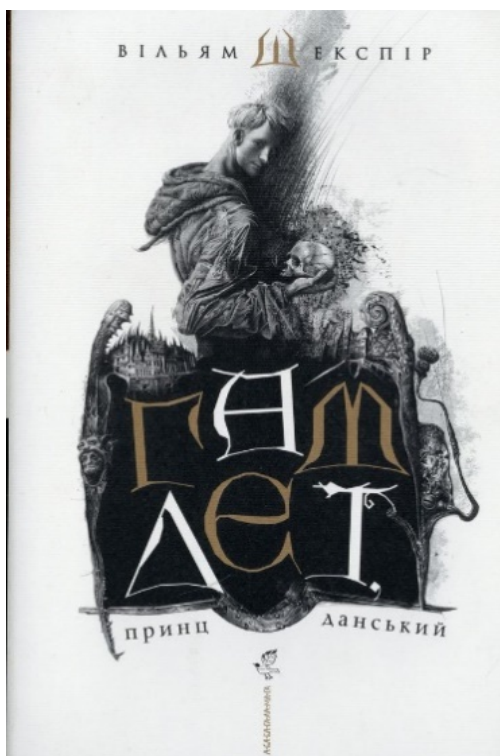

Рис.1.17, «Гамлет. Принц Датський» (обкладинка)

Рис.1.17, «Тамплієри» (обкладинка)

Рис 2.1-2.2. Мавка після пробудження сидить у води.

Рис.2.3-2.4, Мавка та Лукаш.

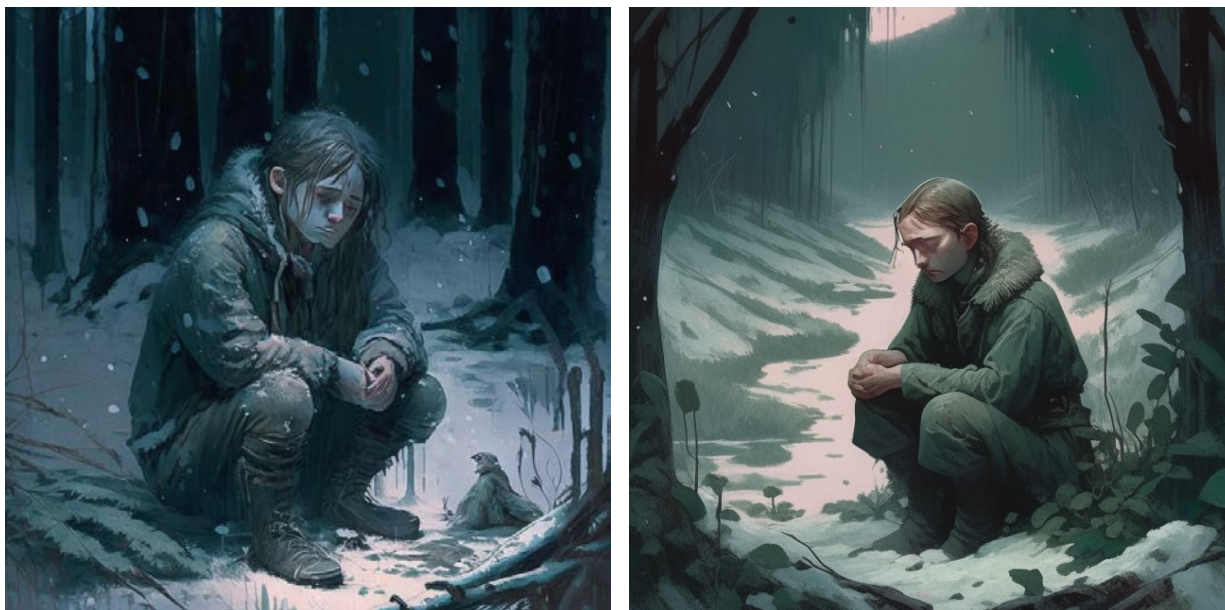

Рис.2.5-2.6 Смерть Лукаша.

Рис. 2.7-2.8-Кадр з комп'ютерної гри Witcher 3

Рис.2.9- Кадр з мультфільму «Труп нареченої» 2005р.

Рис.2.10- Кадр з фільму «Похмурі тіні» 2005р.

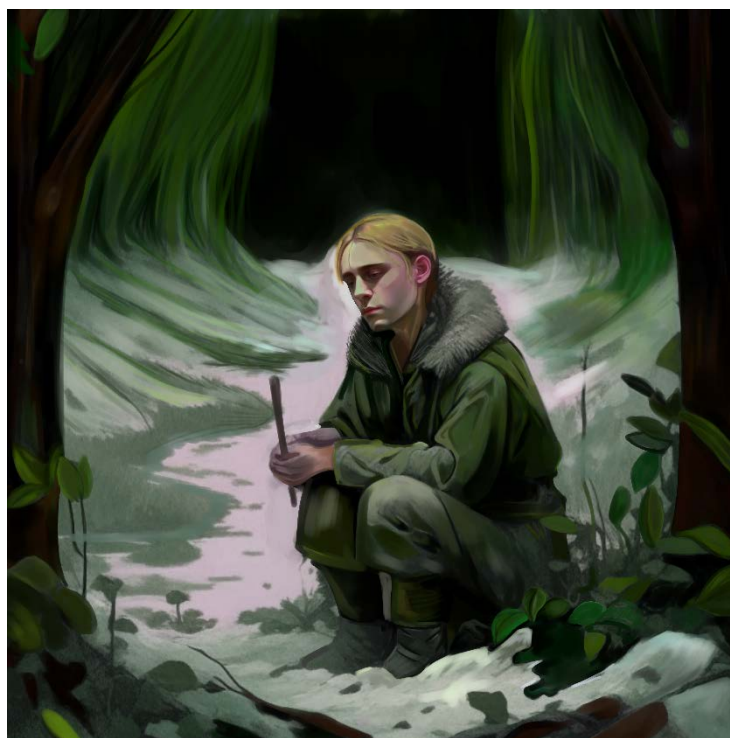

Рис 2.11-2.13 – Процес створення ілюстрацій

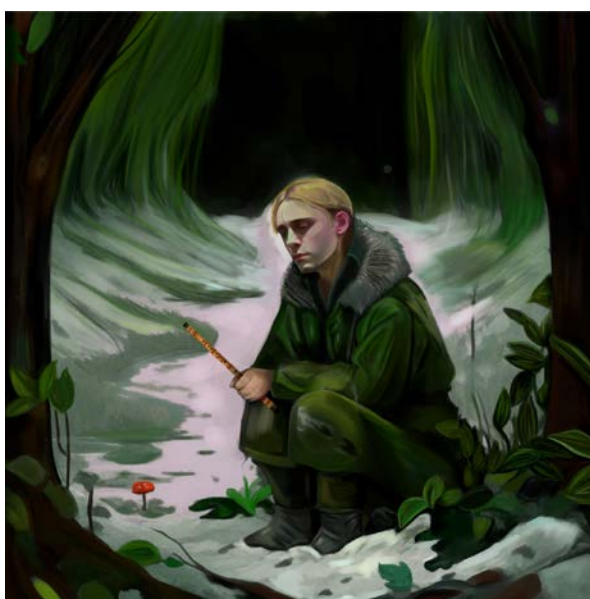

Рис 2.14-2.16 – готові ілюстрації

МІЖНАРОДНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ "НАУКА ОНЛАЙН"

INTERNATIONAL ELECTRONIC SCIENTIFIC JOURNAL "SCIENCE ONLINE"

(Свідоцтво про реєстрацію: КВ № 22285-12185Р)

СВІДОЦТВО про публікацію

Серія: НО

засвідчує, що стаття

№ 02597

Плісак Ксенії Олександрівни

на тему:

«ІЛЮСТРАЦІЯ ЯК ВІЗУАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ
ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ»

опублікована в

Міжнародному електронному науковому журналі "Наука онлайн"

ВИПУСК 5/2023

Web-адреса публікації:

<https://nauka-online.com/publications/art-history/2023/5/01->

/ Головний редактор

Т. Е. Белялов

Образотворче мистецтво

Плісак Ксенія Олександрівна

студентка

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ІЛЮСТРАЦІЯ ЯК ВІЗУАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Анотація. У статті досліджується актуальне питання про роль ілюстрації, як інструмента візуального супроводу літературного тексту.

Ключові слова: ілюстрація, Бойчук, Базилевич, книжкова графіка.

Сучасні технології суттєво змінюють ситуацію у видавничій справі. Коли більшість з нас віддають перевагу електронним книгам замість друкованих, книга стає елементом колекціонування, мистецьким об'єктом. Щоби стати самостійним видом мистецтва, книжкова графіка пройшла довгий шлях – від простого зображення до теперішнього виду, складного психологічного зображення, що тісно пов'язане та відповідає конкретному твору, що супроводжується буквицями, віньєтками, декоративними елементами. Знайомство зі світовими тенденціями в ілюстрації, вивчення підходів, технік ілюстрації, способів їх комбінування з цифровими технологіями є базисом дослідження художньої ілюстрації як явища. Книжкову ілюстрацію як художнє, видавниче, соціокультурне явище досліджують багато фахівців з дизайну книги, психології, педагогіки, соціології. Так, у статті М. Токар [1] розглядається естетика образу літературного героя в художньому просторі дитячої книжкової ілюстрації; приділяється увага особливостям та прийомам поєднання деталей із зображенням та з емоцією, яку вона передає. Взаємодію тенденцій сучасної ілюстрації та сучасної книги розглядає О. Мельник [2]. О. Литвиненко [3]

досліджує сучасний стан та перспективи розвитку дитячої книги в мультимедійному середовищі України. Досвід художньо-технічного виконання ілюстрацій дитячих книг художниками-випускниками Української академії друкарства останньої чверті ХХ ст. вивчає А. Майовець [3]. Дослідженню творчості окремих вітчизняних авторів, зокрема, К. Лавра, присвячена розвідка В.А. Олійник [4].

Мета нашого дослідження полягає у конкретизації особливостей ілюстрації як інструмента візуального супроводу літературного тексту.

Ілюстрована книга - це об'єкт, з яким хочеться взаємодіяти, отримуючи естетичне задоволення. Об'єкт, що завойовує нашу увагу, відкриває, дивує, захоплює у свій особливий простір. Ілюстрація — зображення в книжці або журналі, що пояснює, відтворює зміст тексту [5]. Вплив візуального ряду на емоційний настрій читача посилює емоційно-художню дію тексту, місткі ілюстрації суттєво спрощують розуміння складної інформації у виданні, іноді замінюють громіздкий текст, натомість відсутність ілюстрацій ускладнює засвоєння текстової інформації. Загальноприйнятою практикою є масове застосування ілюстрації у виданнях, адресованих дітям і підліткам, оскільки вони посилюють їхню зацікавленість у книжках, заохочують до читання, сприяють збагаченню емоційного сприйняття прочитаного і кращому запам'ятовуванню тексту. Часто діти, обираючи книжку для читання, насамперед дивляться на картинки в середині.

Існує три основних функції ілюстрації; емоційно-психологічне навантаження, естетичність, інформативність. Емоційно-психологічне навантаження є основним в художньому творі. Читач отримує емоції не тільки від тексту, а й від зображення, яке супроводжує його. Естетична функція ілюстрації полягає у тому, що вона вписується в композицію всього видання. Інформаційний ефект характерний тим, що ілюстрація має бути доступною і зрозумілою для сприйняття. Художня ілюстрація - це безліч

деталей, що характеризують героїв. Враховуючи поліграфічну й художню єдність книги, художник зобов'язаний знати основи поліграфічного виробництва і бути в тісному контакті з видавничими працівниками, які готують книгу до видання.

В Україні книжкова графіка завжди була на високому рівні. Починаючи з часів бароко, коли українська книжкова гравюра досягла високого мистецького рівня до сьогодення, коли видання, оформлені нашими художниками, отримують престижні міжнародні нагороди. Сучасне книговидання відрізняється радикально новим світобаченням, новою стилістикою та розробкою нових образотворчих засобів для втілення обраної художньої мови. «Головним завданням для художника стає передусім розкриття змісту літературного твору та психологічної характеристики його героїв» [5].

Геніальні творчі знахідки ілюстраторів початку ХХ століття – Григорія Нарбута, Василя Кричевського та багатьох інших заклали високий стандарт української національної книжкової графіки на основі сміливого поєднання світових тенденцій, академічної традиції та відгомону народної орнаментики. Самобутніми були й експерименти школи Михайла Бойчука. «М. Бойчук та його школа «бойчукістів» також зробили вагомий внесок у розвиток книжкової графіки, втілюючи у ній засади свого нового погляду на завдання образотворчого мистецтва як такого, коріння якого сягає стара візантійських традицій, поєднаних з українською побутово ужитковою творчістю» [6, с. 117]. На цьому етапі, як зазначає Н. Белічко [5], відсутнє сприйняття книги як єдиного «художньо-поліграфічного ансамблю».

У ХХ столітті українська ілюстрація набула світового значення саме завдяки орієнтації її майстрів на створення цілісного книжкового організму. Відомо, що бурлескно-травестійна поема "Енеїда", створена видатним українським письменником Іваном Котляревським, пережила безліч перевидань. Хрестоматійним стало видання «Енеїди» з ілюстраціями

Ана-толія Базилевича, що вийшло з друку 1968 року. Він ілюстрував поему дев'ять років. Базилевич досягнув того, що його ілюстрації стали самостійним твором мистецтва, і для переважної більшості асоціюються з героями «Енеїди». Художникові вдалися не лише комічні чи сатиричні сцени, але й ілюстрації до описів баталій чи напружені, драматичні ситуації. Більш ніж сто тридцять контурних ілюстрацій сповна передають філософсько-іронічне ставлення української нації до невідворотних і навіть трагічних подій свого буття. Для стилістичної манери Базилевича характерні надзвичайна майстерність у передачі емоційного стану літературних персонажів, гостре почуття гумору, лаконічна й виразна графічна мова, життєрадісність образів, неповторна індивідуальність українських характерів.

Сучасні ілюстратори України використовують у своїх роботах різноманітні техніки та технології, працюють з різними матеріалами, розуміють книгу як цілісний організм. «Епоха постмодернізму сприяла тому, що книжкові ілюстратори використовують синтез багатьох стильових напрямків та технік, при цьому вільно інтерпретуючи своє візуальне бачення тексту. Класичні техніки естампа, а також графічного рисунка (і навіть живопису) – туш, графіт, акварель, пастель, кольорові олівці та лайнери, темпера, акрил, олія, мішані техніки, аплікація, колаж тощо – все ще затребувані у графічному дизайні. Водночас, комп'ютерна графіка все активніше інтегрується у сферу книжкової індустрії, дозволивши художникам розвивати ідеї, які при ручній роботі були б занадто трудомісткими» [7, с. 158].

Отже, для того, щоби створити якісну ілюстрацію, художник має проїнятися духом книги, зрозуміти головну думку тексту і навіть самого автора. Різноманітні техніки ілюстрації можуть додати нові рівні розуміння твору, допомогти розширити сприйняття твору та зацікавити аудиторію. Завдання художника-ілюстратора дати найбільш розгорнуте розуміння

змісту книги, її сенсу. Певною мірою художник навіть стає співавтором, надаючи читачеві своє бачення написаного.

Література

1. Токар М. Художньо-естетичні особливості дитячої книжкової ілюстрації. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2018. №35. С. 220-233
2. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство № 1. 2015. Вип. 33. С. 157-161.
3. Майовець А. Ілюстрування дитячих книг художниками-випускниками Української академії друкарства останньої чверті ХХ ст.: досвід художньо-технічного виконання. Народознавчі зошити. 2013. № 4. С. 750-755.
4. Олійник В. А. Сучасний погляд українського художника-ілюстратора на оформлення дитячої книги (на прикладі творчості Костя Лавра). Вісник ХДАДМ. 2011. № 4. С. 63–66.
5. Белічко Н. Ю. Українська книжкова графіка 50–70-х років ХХ ст. 2003. С. 126-141.
6. Давиденко Л. Засоби художньої виразності у книжковій графіці: традиції та інновації // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2014. С. 115-118.
7. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. 2015. №1. (вип. 33). С. 157-161.